

TERMINŲ TRUMPUMO PRINCIPAS: VERTINIMAS IR TAIKYMAS TERMINŲ TVARKYBOJE

The Principle of Term Brevity: Evaluation and Application in Terminology Management

RAMUNĖ VASKELAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

El. paštas: ramune.vaskelaite@lki.lt

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6063-9699>

Mokslinių tyrimų kryptys: lietuvių terminologija; lietuvių bendrinės kalbos normų ir vartosenos tyrimai.

<https://doi.org/10.35321/term32-08>

ANOTACIJA

Straipsnyje nagrinėjamas vienas iš terminologijos principų – terminų trumpumo principas, kuris laikomas tiek terminų kūrimo, tiek jų tvarkybos principu. Pirmiausia apžvelgiamas šio principo vertinimas lietuvių terminologijos darbuose, siekiant užčiuopti galimus probleminius jo aspektus ir problemiškumą galinčius lemti veiksniai, o tada susitelkiama į terminų ilgio duomenis, rodančius, kaip trumpumo principas taikomas skirtingų krypčių terminų tvarkybos darbuose.

ESMINIAI ŽODŽIAI: terminas, terminologijos principai, trumpumo principas, kompiuterinė terminų tvarkyba, leksikografinė terminų tvarkyba, tekstinė terminų tvarkyba.

ABSTRACT

The article examines one of the principles of terminology – the principle of terminological brevity, which is considered to be a principle of both term creation and term management. First, the evaluation of this principle in Lithuanian terminology is reviewed in order to identify its possible problematic aspects and the factors that may cause problems, and then the focus shifts to term length data, which shows how the principle of brevity manifests in different directions of terminology management.

KEYWORDS: term, principles of terminology, principle of brevity, computerized term management, lexicographic term management, textual term management.

Copyright © 2025 Ramunė Vaskelaitė. Published by the [Institute of the Lithuanian Language](#). This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited. // Išleido [Lietuvių kalbos institutas](#). Šis straipsnis yra atviros prieigos, platinamas pagal „Creative Commons“ priskyrimo licencijos sąlygas, leidžiančias neribotai naudoti, platinti ir atkurti turinį bet kokioje laikmenoje, nurodant autorių ir šaltinį.

Received: / **Gauta:** 2025-09-26. **Accepted:** / **Priimta:** 2025-11-13.

IVADAS

Terminų trumpumo principas formuluojamas kaip vienas iš terminologijos principų, taikytinų tiek terminus kuriant, tiek juos tvarkant. Vis dėlto realūs terminijos duomenys atskleidžia, kad ne visada ir ne visų terminologijos principų yra laikomasi, taigi kai kurie iš jų, taip pat ir pati tradicinė terminologija, jau kuris laikas gerokai kritikuojami (žr., pvz., Temmerman 1997; 1998; Myking 2001; Cabré 2003). Formuluojami nauji požiūriai, o kartu ir nauji principai (žr., pvz., Temmerman 2000). Kai kurie tradicinės terminologijos numatomi principai kvestionuojami ir lietuvių terminologų, kaip antai terminologijos mokslo pradžioje kaip vienas pagrindinių formuluotas terminų vienareikšmiškumo principas, kurio paisant, kiekvienas terminas turi žymėti tik vieną sąvoką, o kiekviena sąvoka turėtų būti pavadinta tik vienu terminu (pvz.: Keinys 2013; Mitkevičienė 2020). Tačiau terminų trumpumo principas didesnio dėmesio bent jau lietuvių terminologijoje nėra sulaukęs. Tam tikrų pastabų dėl jo pateikiama, bet atskirame darbe šis principas nėra nagrinėtas.

Šiame straipsnyje susitelkiama būtent į terminų trumpumo principą. Tikslas – panagrinėti, ar jis problemiškas kaip terminų tvarkybos principas. Tam atliekamas dvipakopis tyrimas. Iš pradžių, orientuojantis į lietuvių terminologijoje teikiamas pastabas šio principo ar terminų trumpumo klausimu, siekiama išsiaiškinti, ar problemiškas šio principo teorinis vertinimas, ir užčiuopti galimus problemiško veiksnio veiksmus. O veiksniams išryškėjus kai kurie iš jų patikrinami realių terminijos tvarkybos duomenų analize, taip atskleidžiant, ar esama trumpumo principo taikymo skirtumų terminų tvarkyboje.

Kadangi čia pateikiama ne mokslo studija ar monografija, o tik mokslo straipsnis, teorinėje darbo dalyje suregistruoti visų lietuvių terminologijos darbuose teikiamų pastabų terminų trumpumo klausimu nesiekama. Daugiausia orientuojamasi į pagrindinius lietuvių terminologijos darbus, kuriuose rūpimu klausimu pateikiama vienokių ar kitokių pastabų. Dėmesys krypta į XX a. pabaigos ir XXI a. publikacijas, tačiau nevengiama įtraukti ir kai kurių kiek anksčiau išėjusių darbų, galinčių atskleisti trumpumo principo sampratos formavimąsi lietuvių terminologijoje.

Tiek pagrindinį šio darbo objektą, tiek visą terminologijos principų rinkinį įvardijanti terminija gerokai įvairuoja, todėl kyla nagrinėjamo objekto įvardijimo problema. Terminologijos darbuose aptariami principai pavadinami tiek *terminologijos principais* (pvz.: ISO 704-87; Noreikaitė 1994; Klimavičius 2003: 12; TŽR 2007), tiek ir *terminologijos reikalavimais* (pvz.: Keinys 2005 [1987]: 459; Gaivenis 2014 [1994]: 206), taip pat *terminų reikalavimais* (pvz., Gaivenis 2014 [1994]: 206–213) ar *terminams keliamais reikalavimais* (pvz.: Keinys 2005 [1994]: 262). Atitinkamai įvardijami ir konkretūs principai, rūpimasis – kaip *trumpumo principas* (pvz., Gaivenis 2014 [1990]: 406) arba kaip *trumpumo reikalavimas* (pvz., Gaivenis 2014 [1997]: 195, 238). Pagrindinis termino dėmuo *reikalavimas* lyg ir dažnesnis mokomojo pobūdžio ar į terminų kūrėjus orientuotuose darbuose (pvz.: TV 2006: 2; Bielinskienė ir kt. 2014: 145; Mickienė, Briaukienė 2016: 47), o teorinių terminologijos klausimų svarstymuose lyg ir dažnesnis *principo* terminas. Tačiau taip yra ne visais atvejais. Pvz., 1979 m. paskelbtas išsamus Kazimiero Gaivenio straipsnis yra pavadintas „Bendrieji

lietuvių terminijos kūrimo ir norminimo principai“ (Gaivenis 2014 [1979]: 107–117), o kitas į teorinius terminologijos principų svarstymus orientuotas jo straipsnis – „Kalbiniai ir loginiai terminų reikalavimai“ (Gaivenis 2014 [1994]: 206–213). Sinonimų neišvengiama net ir viename darbe. Vis dėlto, atsižvelgus į minėtą polinkį, kaip bendrąjį čia renkamasi vartoti *terminų trumpumo principo* terminą (taip pat ir sutrumpintą *trumpumo principas*), tik aptariant kitų autorių darbus bus pavartojamas ir jų vartotas terminas. Šalutinis termino dėmuo beveik neįvairuoja. Terminas *ekonomijos principas* ar *ekonomiškumo principas*, vartojamas kalbant apie lietuvių bendrinės kalbos norminimo principus, lietuvių terminologijos darbuose retas. Jį vartojo K. Gaivenis (2002: 96–97), lygindamas terminologijos principus su bendrinės kalbos norminimo principais.

PRINCIPO VERTINIMAS

Teorinio vertinimo skirtumai

Apie tai, ar terminų trumpumo principas laikomas terminologijos principu, pirmiausia galima spręsti iš tų principų vardijimo ar aptarimo. Vardijant principus, trumpumo principas paprastai minimas. Štai *Mokomajame terminologijos žodynyje*, į kurį įtrauktas terminas *terminų reikalavimai*, tarp jų aiškinant išvardijamų darybinio patogumo, sistemiškumo, stilistinio neutralumo, taisyklingumo, tikslumo reikalavimų paminimas ir trumpumas (Kvašytė 2005: 79), o tai reiškia, kad jis laikomas to paties rango ar lygmens principu, kaip ir kiti išvardytieji. Stasys Keinys, vertindamas bibliotekininkystės ir bibliografijos terminiją, prieš tai irgi vardija terminams keliamus reikalavimus, o tarp jų mini ir trumpumą: „Terminams yra keliami nemažai įvairių reikalavimų – vienareikšmiškumas, tikslumas, sistemiškumas, taisyklingumas, objektyvumas (nejausmingumas), trumpumas, skaidrumas (kalbinis reikšmės pagrįstumas) ir kt.“ (Keinys 2005 [1996]: 246)¹. Metodinėje mokomojoje knygoje *Lietuvių terminologijos aspektai* terminams keliami reikalavimai aptariami atskirai, o kaip vienas iš jų aptariamas ir trumpumas (Mickienė, Briaukienė 2016: 49–50). Knygos pradžioje, aptariant termino sąvoką, irgi pasakoma, kad „kiekvienas terminas turi būti taisyklingas, tikslus, sistemiškas, trumpas, stilistiškai neutralus ir darybiškai patogus“ (Mickienė, Briaukienė 2016: 12). Aušra Rimkutė-Ganusauskienė (2023: 19–24), mokslo studijoje siekdama nustatyti XXI a. pradžios šaltiniuose vartojamų aprangos pavadinimų terminologinę vertę, prieš tai aptaria kriterijus², pagal kuriuos ji bus vertinama, t. y. terminams keliamus reikalavimus, o tarp jų – ir trumpumo reikalavimą.

Kad trumpumo principas laikomas vienu iš terminologijos principų, matyti ir iš įvairiuose terminologijos darbuose pateikiamų pastabų. Pvz., dar 1969 m. straipsnyje K. Gaivenis (2014 [1969]: 521) rašė, kad sudėtinis terminas gali būti taisyklingos darybos, logiškai prasmingas ir moksliai motyvuotas, bet praktinei vartosenai netinkantis dėl didelio

¹ Visur retinama tik straipsnio autorės.

² K. Gaivenis (2014 [1996]: 225), aptardamas terminologijos principus, kreipė dėmesį į tai, kad *kriterijaus* terminas vartotinas, kai kalbama apie ko nors vertinimą pagal principus; kriterijus – tai vertinimo pagrindas, arba matas.

išplėstumo, pvz., *greito veikimo kietiklis* (= *greitasis kietiklis*). Trumpumo principą kaip svarbų minėjo ir Albina Aukšoriūtė, aptardama sudėtinių terminų vartosenos netikslumus: „Svarbu, kad terminas būtų ne tik vienareikšmis, taisyklingas, tikslus, darybiškai patogus, bet ir trumpas. Ypač svarbu, kad sudėtiniai terminai būtų kuo aiškesni ir trumpesni“ (Aukšoriūtė 1996: 48). Aprašomuosius žodžių junginius ji įvardijo kaip vieną iš sudėtinių terminų vartosenos netikslumų ir teigė, kad juos „reikėtų sutrumpinti ir sutermininti“ (Aukšoriūtė 1996: 48). S. Keinys, vertindamas bibliotekų skyrių pavadinimus, irgi minėjo, kad „geriau, kai tik įmanoma, vadinti paprasčiau, trumpiau“ (Keinys 2005 [1993]: 363), o aptardamas dvikalbį rusiškų ir estiškų profesijų bei pareigų pavadinimų žodyną kaip teigiamą jo bruožą nurodė tai, kad estiškų terminų tvarkytojai stengėsi išlaikyti tradicinį kalbos polinkį į paprastus, neperkrautus žodžiais pavadinimus, ir pridūrė: „Terminų trumpumas, kompaktiškumas ir vienareikšmiškumas yra visaip siektini dalykai“ (Keinys 2005 [1981]: 342). Pasak jo, nebūtina kiekvieną kartą, bent kiek keičiantis technologijai, keisti ir profesijos pavadinimą, pvz., kepečas gali ir toliau būti vadinamas *kepėju*, nors šiandien technologija ir leistų jį vadinti *pusiau automatinės bandelių gamybos linijos operatoriumi*, o rytoj tikriausiai dar kaip nors kitaip (Keinys 2005 [1981]: 341–342). Vertindamas imtą vartoti *grupės kuratoriaus* terminą, S. Keinys (2005 [1974]: 443) teigė, kad, juo keičiant iki tol plačiai vartotą terminą *grupės vadovas*, tik pakenkiama kalbos ekonomijai – trumpesnis žodis keičiamas ilgesniu. Apžvelgdamas tapybos terminus, minėjo, kad terminologijoje siūloma vengti ilgų žodžių ir, kur tik galima, vartoti trumpesnius, taigi vietoj *daugiasluoksninės tapybos* vartotina *daugiasluoksnė tapyba*, juolab kad šiuo atveju trumpesnis žodis yra ir taisyklingesnis (Keinys 2005 [1972]: 389).

Taigi, kaip matyti, trumpumo sąvoka siejama tiek su terminą sudarančių žodžių skaičiumi, tiek ir su žodžių ilgumu. Pastaruoju aspektu kaip ypač parankią terminologijai S. Keinys minėjo galūnių vedybą: galūnių vediniai pranašesni už priesagų vedinius tuo, kad galūnės niekada neilgina žodžio (Keinys 2005 [1995]: 19), pasak jo, galūnių vediniai „terminologijai tinka, galima sakyti, idealiai“ (Keinys 2005 [1979]: 79). O dūriniai padeda išvengti keliažodžių terminų, t. y. leidžia sudaryti „palyginti trumpus, padedančius išvengti pažyminių susitelkimo rūšinius pavadinimus“ (Keinys 2005 [1983]: 130). Kad trumpumo principas nesiejamas vien su terminą sudarančių žodžių skaičiumi, matyti ir iš pasitaikančių mėginimų paaiškinti trumpumo principo sąvoką ar apibrėžti terminą. Pvz., terminų žodynėlyje, kur terminų reikalavimai aiškinami kaip požymiai, pagal kuriuos yra kuriamas terminas, vertinamas jo tinkamumas ir sutikimas su nustatytomis normomis (Kvašytė 2005: 79), terminu *trumpumas* žymima sąvoka paaiškinta kaip „siekinas trumpesne termino forma išreikšti visus sąvokai būdingus požymius“ (Kvašytė 2005: 84). K. Gaivenis (2002: 96), apibūdindamas trumpumo principą, teigė, jog „pirmenybė teiktina trumpesniems kalbos vienetams“. Tiesa, mėginimai *trumpumo principo* terminą apibrėžti ar paaiškinti juo žymimą sąvoką lietuvių terminologijoje reti. Paprastai ši sąvoka laikoma savaime suprantama. Neaiškinamos ir sąvokos „trumpas terminas“, „ilgas terminas“, taigi trumpų ir ilgų terminų riba aiškiai nenubrėžiama.

S. Keinys (2005 [1979]: 79), išsamiai aptardamas trumpumo požiūriu „idealiai tinkančią“ galūninę lietuviškų terminų darybą, minėjo terminologijos mokslo pradininką Dmitrijų Lotę, teigusį, kad termino trumpumo reikia siekti taip pat, kaip ir jo tikslumo, ir šį reikalavimą taikiusį ne tik patiems terminams, bet ir jų darybos afiksams, pvz., priesagoms. Rusų terminologų darbų cituojama ir kituose ankstesnio laikotarpio lietuvių terminologijos darbuose, kur pateikiama vienokių ar kitokių pastabų dėl terminų trumpumo principo. Iš to būtų galima spręsti, kad jie galėjo turėti įtakos formuojantis trumpumo principo ar jo svarbos vertinimui lietuvių terminologijoje. Juolab kad D. Lotė, kaip nurodoma K. Gaivenio (2002: 117), pirmasis suformulavo reikalavimus terminams, tarp jų įtraukdamas ir trumpumo reikalavimą. K. Gaivenis ir tiesiogiai įvardija, kad pokario metais lietuvių terminologija daug priklausė nuo rusų terminologijos, nes „[T]eorinės literatūros iš užsienio beveik negaudavome“ (Gaivenis 2002: 110).

Tačiau pats K. Gaivenis terminų trumpumo klausimu, regis, buvo atsargesnės nuomonės. 1979 m. paskelbtame išsamiaame darbe *Bendrieji lietuvių terminijos kūrimo ir norminimo principai*, kur jo pirmąkart pamėginama susisteminti ar suformuluoti „šiuolaikinius lietuvių terminologijos principus“³, trumpumo principas kaip atskiras neišskiriamas, nors ir pastebima, kad dar Kazys Girnius, pamėginęs formuluoti mokslinei terminijai keliamus reikalavimus, tarp jų minėjo ir tai, „kad vardas būtų trumpas, nes ilgi daugialypiniai vardai didžiai apsunkina jų vartojimą“ (Gaivenis 2014 [1979]: 108). Šiame K. Gaivenio straipsnyje iš viso suformuluota dešimt atskirų principų⁴, tačiau trumpumo principas neįtrauktas. Jis tepaminėtas suformulavus 7-ąjį principą, orientuotą į termino taisyklingumą ir darybinį patogumą, kur pridurta: „Apskritai terminams keliami dar šie papildomi reikalavimai: a) trumpumas, b) skambumas, c) unikalumas, d) išverčiamumas į kitas kalbas ir t. t.“ (Gaivenis 2014 [1979]: 115). Išeitų, kad trumpumo principas straipsnio autoriaus laikomas tik papildomu, o ne tokio paties rango kaip kiti formuluojami principai.

Kaip atskiras trumpumo principas neaptartas ir vėlesniame K. Gaivenio straipsnyje terminologijos principų klausimu – 1994 m. išėjusiame „Kalbiniai ir loginiai terminų reikalavimai“, nors straipsnio pradžioje ir paminėta, kad „svarbiausi ir dažniausiai minimi kalbiniai terminų reikalavimai yra šie: taisyklingumas, tikslumas, sistemiškumas, trumpumas, darybinis patogumas, emocinis neutralumas ir kt.“ (Gaivenis 2014 [1994]: 206). Tiesa, po poros metų išspausdintas K. Gaivenio kartu su Angele Kaulakiene parengtas

³ Kad tai pirmasis mėginimas suformuluoti „šiuolaikinius lietuvių terminologijos principus“, matyti iš autoriaus pastabos, kad „iki šiol dar niekas nemėgino susisteminti lietuviškų terminų kūrimo ir norminimo nei bendrųjų, nei specialiųjų principų“ (Gaivenis 2014 [1979]: 113). Apie ankstesnius bandymus formuluoti principus rašoma Jono Klimavičiaus (2003), Stasio Keinio (2012 [1967]: 29–56), Albinos Aukšoriūtės (2024: 35–42) ir kt. darbuose.

⁴ Formuluojęs rodytų, kad bent kai kurie aptariami terminologijos principai formuluojami veikiau kaip taisyklės, pvz.: „3. Terminologinio įvardijimo reikmę iškelia ir nustato atitinkamos srities specialistai. Kalbininkai pataria, kaip geriau tą sąvoką pavadinti“ (Gaivenis 2014 [1979]: 114).

straipsnis „Ekstralingvistiniai terminų norminimo principai“⁵ rodytų, kad trumpumo principas terminijos norminimo požiūriu lyg ir būtų laikomas svarbiu. Tiksliau, trumpumas čia paminimas aptariant vieną iš ekstralingvistiniu laikomų principų – statistinį terminų vertinimo principą, apibūdinamą kaip reiškiantį, jog labiausiai paplitę kalbos faktai laikomi geriausiai atitinkančiais normą (Gaivenis 2014 [1996]: 233). Teigiant, kad statistinis kriterijus padeda įvertinti ir terminų trumpumą, šiame straipsnyje minimas Zipfo dėsnis, numatantis, kad žodžio ar termino ilgis yra atvirkščiai proporcingas jo vartosenos dažniui, o tada padaroma tokia išvada: „Vadinasi, santykinis terminų ilgis rodo arba jų naujumą, arba nepakankamą sunorminimą“ (Gaivenis 2014 [1996]: 233). Išeitų, kad santykinai ilgi terminai laikomi nepakankamai sunormintais, o sunorminti terminai turėtų būti trumpi. Kitur ši mintis išdėstoma ir tiesiau: kuo geriau terminija išplėtotą ir sunormintą, tuo daugiau turėtų būti trumpesnių terminų (Kaulakienė, Makariūnienė 2014 [1999]: 36).

Vis dėlto 1991 m. rašytas K. Gaivenio straipsnis „Pora terminologijos mažmožių“ atskleidžia, kad autorius nebuvo linkęs trumpumo laikyti būtinuoju terminologijos reikalavimu. Tai rodo oponavimas rusų terminologės nuomonei: „Rusų terminologė I. Volkova terminų vienareikšmiškumą, trumpumą ir kalbinį taisyklingumą laiko būtinais terminologijos reikalavimais, o visus kitus reikalavimus (sistemiškumą, motyvuotumą, darybinį patogumą ir kt.) – fakultatyviaisiais. Mūsų nuomone, tai ne visai tikslu. Trumpumo reikalavimą vargu ar galima laikyti būtinuoju“ (Gaivenis 2014 [1991]: 195). Atkreipęs dėmesį, kad ne visi mokslo kalbos tekstuose vartojami ilgi terminai išties yra terminai ir kad, kita vertus, mokslo terminai tekste gali būti trumpinami, galiausiai straipsnio autorius padaro gana griežtą išvadą: „Darybiškai ir gramatiškai taisyklingas turi būti kiekvienas terminas, o trumpas – ne kiekvienas. Yra tam tikros terminų grupės (varietetų pavadinimai augalų sistematikos terminijoje, dirvožemio klasifikacijos terminai ir kt.), kurie vienažodžiai ir dvižodžiai išvis negali būti. Taigi terminas turi būti toks, kokio reikia tam tikrai sąvokų sistemai“ (Gaivenis 2014 [1991]: 196). Ši mintis K. Gaivenio dėstoma ir 2002 m. išėjusioje jo knygoje *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Terminologijos principus aptardamas bendrinės kalbos norminimo principų kontekste, autorius joje taip pat oponuoja rusų terminologei Irinai Volkovai, o kaip vieną iš argumentų pamini žodžio ar žodžių junginio norminio ilgumo ribų nebuvimą: „Trumpumo reikalavimą vargu bau galima laikyti būtinuoju. Juk nėra nustatytų atskiro žodžio ar nominatyvinio žodžių junginio norminio ilgumo ribų“ (Gaivenis 2002: 43). Kaip būtų galima spręsti iš šioje knygoje pateikto trumpo trumpumo principo aptarimo, jo taikymą lyg ir linkstama apriboti gimininiais terminais: „Pavyzdžiui, gimininėms sąvokoms pavadinti geriau tinka vienažodžiai terminai negu sudėtiniai. Rūšinėms sąvokoms pavadinti kai kurių sričių tarptautiniai terminijos kodeksai rekomenduoja tik dvinarius pavadinimus. Varietetų pavadinimai augalų sistematikos terminijoje taip pat negali būti trumpesni kaip trižodžiai

⁵ Čia ekstralingvistiniai terminų norminimo principai apibūdinami kaip „tiesiogiai susiję ne su kalbos sistema, bet su visuomenės, atskirų jos grupių ar asmenybių nuomone, jų požiūriu į terminiją, taip pat su kitų mokslų metodų taikymu terminams norminti“ (Gaivenis 2014 [1996]: 229–230).

terminai“ (Gaivenis 2002: 43). Išeitų, kad šis lietuvių terminologas trumpumo principo nelaikė pagrindiniu, universaliu, visai terminijai ar net kiekvienam terminui taikytinu terminologijos principu.

Kita vertus, jo kreiptas dėmesys į tekstuose matomą polinkį terminus trumpinti. Pvz., toks polinkis pastebėtas 1980 m. straipsnyje apie mokslinių straipsnių kalbą – čia rašyta, kad mokslo kalboje ypač ryški ekonomijos tendencija, dėl to joje daug savitų eliptinių konstrukcijų, specialių santrumpų ir formuojasi įvairūs terminų bei simbolių deriniai (Gaivenis 2014 [1980]: 576). O 1990 m. rašytame K. Gaivenio straipsnyje teigiama, kad „tekste terminus galima ir reikia trumpinti. Jie gali būti trumpinami dviem būdais: 1) sutraukiant ilgus sudėtinius (daugiažodžius) terminus ir praleidžiant kai kuriuos jų dėmenis ir 2) kuriant raidines ir skiemenines santrumpas“ (Gaivenis 2014 [1990]: 406). 2002 m. darbe *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys* šio autoriaus irgi rašoma, kad automobilizmo vadovėlyje vietoj sudėtinio termino *vidaus degimo variklis* gali būti vartojamas vienažodis *variklis*, nes trumpinimas daug kuo susijęs su mokslo kalbos stilistika (Gaivenis 2002: 43). Vis dėlto šiame darbe galiausiai K. Gaivenio pateikiamas toks apibendrinimas: „Apskritai terminų trumpumas ir trumpinimas yra aktualesni vartosenos, o ne fiksacijos sričiai“ (Gaivenis 2002: 44). Išeitų, kad tiek trumpumas, tiek ir trumpinimas labiau sietini tik su terminų vartoseną, o terminų fiksacijoje, kuria, kaip rodytų K. Gaivenio kitur pateiktas paaiškinimas, laikomas terminų teikimas terminų žodynuose, standartuose, terminų bankuose ar kituose terminijos šaltiniuose⁶, trumpumo principas nebūtinas (plg. autoriaus teiginį, kad terminas turi būti toks, kokio reikia tam tikrai sąvokų sistemai). Į polinkį tekstuose terminus trumpinti, taip pat juos ilginti, kreipiamas dėmesys ir kituose darbuose, termino trumpumo ir termino trumpinimo sąvokas skiriant (žr. Mitkevičienė 2015: 55–56). Tačiau viename naujausių savo darbų Asta Mitkevičienė (2024: 2) atkreipia dėmesį į tai, kad terminai trumpinami ne tik testuose, bet ir tvarkant terminiją (ją kuriant, verčiant, norminant, standartizuojant) – čia irgi ieškoma sąvokoms trumpesnės raiškos. Išeitų, kad trumpumo siekis aktualus ne tik terminų vartosenai, bet ir jų tvarkybai.

Taigi, vien iš to, kas aptarta, aiškėja, kad teorinis terminų trumpumo principo vertinimas lietuvių terminologijoje nėra visiškai vienodas ar neproblemiškas. Viena, trumpumas laikomas tokio paties rango principu kaip ir kiti terminologijos principai ar net iš jų išskiriamas kaip visai siektinas dalykas, kita, jis vertinamas atsargiau – įvardijamas tik kaip papildomas principas. Viena, jį linkstama laikyti aktualesniu tik terminų vartosenai, kita, pastebima, kad trumpumo siekis aktualus ir terminų tvarkybai.

Nevienodumą, beje, atskleidžia ir šiam principui skiriama vieta terminologijos principų klasifikacijoje. Tuos principus skirstant į kalbinius ir loginius, trumpumo principas priskiriamas prie kalbinių (Gaivenis 2014 [1994]: 206). Kad jo prigimtis kalbinė, rodytų ir

⁶ „Kalbinių terminologijos problemų tyrinėtojai prieš 15–20 metų daugiausia domėjosi vadinamaisiais fiksacijos sferos terminais, t. y. terminais, paimtais iš žodynų, standartų, terminų bankų ir kitų terminijos šaltinių“ (Gaivenis 2014 [1986]: 154). Tiesa, *fiksacijos* terminas lietuvių terminologijoje vartojamas retokai, juo žymima sąvoka ar jos santykis su *terminų tvarkybos* terminu žymima sąvoka atskirai neaiškinamas.

aptariant šį principą pateikiamos pastabos, pvz., jau minėtas pasirinkimas Zipfo dėsnio, numatančio, kad kalboje dažniausiai vartojami žodžiai ar jų junginiai būna trumpi, ar kalboje besireiškiančios ekonomijos tendencijos pastebėjimas. Kalbos ekonomijos principas įtraukiamas ir į lietuvių bendrinės kalbos norminimo principų bei kriterijų rinkinį (BKTP 1997), o numatant terminologijos principus jais yra remiamasi. Antai K. Gaivenis (2002: 90) nurodo, kad visi jie daugmaž tinka ir terminijai norminti, tik kai kuriuos reikia dar patikslinti, sukonkretinti, pritaikyti terminologijos reikmėms. Vis dėlto kitame leidinyje, kur terminų reikalavimai taip pat skirstomi į kalbinius ir loginius, terminų trumpumo reikalavimas priskiriamas ne prie kalbinių, o prie loginių (Kvašytė 2005: 79). Tiesa, pateikiama ir tokių teiginių, kurie rodytų, kad didelės prieštaros čia neturėtų būti – trumpumas aktualus tiek kalbos, tiek logikos požiūriu: „Ilgi, per daug išplėsti terminai kenkia kalbėjimo (ir mąstymo) ekonomijai <...>“ (Mickienė, Briaukienė 2016: 49).

Vis dėlto tiek iš šios apžvalgos ryškėjantys požiūrio į trumpumo principo svarbą skirtumai, tiek iš principų klasifikacijos matomi svyravimai rodytų, kad kalbamasis principas nėra neproblemiškas.

Galimi problemiško veiksniai

Iš svyravimų, matomų trumpumo principą priskiriant prie atitinkamos principų grupės, būtų galima spręsti, kad požiūrio į šį principą skirtumus galėtų lemti pačios terminologijos prigimtis, t. y. jos sąsaja ir su kalba, ir su logika. Vis dėlto kitos pastabos, teikiamos aptariant trumpumo principą ar kitus dalykus, rodytų, kad atsargų šio principo vertinimą gali lemti tai, kad bent tam tikrais atvejais jį taikyti terminus kuriant ar juos tvarkant yra keblu.

Štai K. Gaivenis (2022: 100–108), be bendrųjų terminų norminimo principų, mini ir specialių taisyklių bei principų, kurie „reglamentuoja skirtingų terminijos sričių ar jos mikrosistemų tvarkybą“. O tokios specialios taisyklės, pvz., jo minimos chemijos nomenklatūrai taikomos IUPAC aprobuotos taisyklės, reglamentuoja ir pavadinimų sudarymą. 1994 m. skelbtame K. Gaivenio straipsnyje „Tarptautinių terminologijos principų taikymas mūsų terminijai“, kur iškeltos tarptautinės terminų tvarkybos sudaromos problemos, irgi kreiptas dėmesys į tai, kad kai kurių sričių ar mikrosistemų terminų tvarkybą reglamentuoja atitinkamą terminų sandarą numatančios tarptautinės terminų tvarkybos taisyklės. Pvz., ji numatoma tarptautiniuose botanikos, zoologijos nomenklatūros kodeksuose (Gaivenis 2014: [1994]: 214). Tame straipsnyje minima net tokių tarptautinės terminų tvarkybos rekomendacijų, kurios numato, kad naujai atsirandančioms sąvokoms būtų suteikti pavadinimai, kuriuos būtų galima perimti į kitas kalbas be pakeitimų arba mažai ką pakeitus (Gaivenis 2014 [1994]: 216). Be to, kaip atkreipiamas dėmesys, Tarptautinė standartizacijos organizacija (ISO) standartizuoja ne tik atskirų sričių terminus, bet ir terminologijos principus bei metodus. Išeitų, kad bent tam tikrų sričių terminijoje taikyti trumpumo principą gali būti keblu dėl atitinkamo terminų tvarkybos reglamentavimo.

Be to, tame K. Gaivenio (2014 [1994]: 215–216) straipsnyje pastebima, kad tarptautiniuose terminų kodeksuose dažnai būna nurodyta terminus nacionalinėmis kalbomis versti, o specialistai terminų vertimą dažnai supranta tiesiogiai, kaip gramatiškai adekvatų vertimą. Į specialistų polinkį terminus versti, o ne juos kurti, kreipiamas dėmesys ir kitur, net jei šis polinkis su tarptautinės terminų tvarkybos reikalavimais ir nesiejamas (pvz.: Gaivenis 2002: 85; Keinys 2004: 234–235; Zaikauskas 2014). O tai rodytų, kad trumpumo principo taikymo trikdys galėtų būti originalo kalbos terminų sandara. Antai S. Keinys, dar 2004 m. atkreipęs dėmesį į tai, kad per pastaruosius keliolika metų ne vienos srities tekstų daug daugiau verčiama nei kuriama („šiuo atžvilgiu, galima sakyti, beveik grįžta į XVI amžių, kai irgi vyravo tekstų vertimas, o ne kūryba“), kartu pastebi, kad vertimo praktikoje ryškėja tendencija savos kalbos terminus kuo labiau priartinti prie originalo kalbos terminų, bijant nuo jų nutolti (Keinys 2004: 234–235). Be verčiamų tekstų gausos, lietuvių terminologų jau seniai pastebimas ir mokslo ar technikos raidos skatinamas terminų daugėjimas (Gaivenis 2014 [1982]: 121). O dabar, vadinamosios globalizacijos sąlygomis, kaip rodytų kad ir standartizuojamos terminijos aptarimas (pvz.: Skujiņa ir kt. 2006; Bliūdžuvienė, Černiauskaitė 2021), terminų gausa jų tvarkybos požiūriu tampa sunkiai suvaldoma. Tai irgi galėtų būti trumpumo principo taikymo trikdys.

Judita Džežulskienė (2010: 7–8), irgi atkreipdama dėmesį į globalizacijos veiksnį, mini sąvokų sudėtingėjimą. Tiksliau, ji teigia, kad šiuolaikinėse terminų sistemose sudėtingesnėms sąvokoms reikšti nebepakanka vienažodžių terminologinių vienetų, prireikia pagrindinę sąvoką tikslinti, plėsti, detalizuoti dar keliais dėmenimis, todėl ir randasi daugiažodžiai terminai. Minėdama daugiažodžius terminus kaip būdingiausią šiuolaikinės mokslo leksikos bruožą, autorė teigia, kad jie „paprastai atsiranda jau susiformavus pagrindinėms terminų sistemoms, kai randasi naujų reiškinių, reikalaujančių esamų terminų modifikacijos. Tokių terminų reikšmės motyvuojamos baziniais terminais, o struktūros išplečiamos kitais dėmenimis. Daugiažodžiai terminai kartais gali būti laikomi kurio nors dvižodžio termino dėmens detalizacijos rezultatu“ (Džežulskienė 2010: 7).

Iš kitų pastabų terminų trumpumo ar trumpumo principo klausimais kaip galimas šio principo taikymo trikdys aiškėtų galima jo sankirta su kitais terminologijos principais, pvz., taisyklingumo principu. Štai nors žodžių dūryba laikoma patogia terminijai dėl galėjimo sudaryti trumpesnę terminą, iš kai kurių ankstesnio laikotarpio straipsnių ji ryškėja ir kaip dažnas netaisyklingų terminų radimosi šaltinis. Pvz., apžvelgiant mokomuosius terminų žodynus 1981 m. straipsnyje pastebėta, kad beveik kiekviename lietuviškame mokomajame terminų žodyne galima aptikti netaisyklingos darybos terminų ir jų variantų (Gaivenis 2014 [1981]: 461). 1994 m. straipsnyje kaip vienas dažniausių netaisyklingų terminų kūrimo atvejų minimas netikslus darybos tipo ar kategorijos pasirinkimas, nulemtas pseudoanalogijos principo taikymo, pvz.: *bebrimvietė*, *ugniaatsparumas* (Gaivenis 2014 [1994]: 206–207). Susidaranti trumpumo ir taisyklingumo principų prieštara tam tikrais atvejais įvardijama ir tiesiogiai: „Ne visada vienas žodis geresnis už žodžių junginį. Antai norom nenorom vietoj būdvardžio *gerakokybiškas* reikia vartoti pasakymą *geros*

kokybės, vietoj darybiškai ydingo termino *beatliekinė technologija* – *technologija be atliekų*, vietoje žodžio *bepilietis* – *asmuo be pilietybės* ir t. t.“ (Gaivenis 2014 [1988]: 705). 1990 m. straipsnyje, kur aptariami iš tarptautinių dėmenų dažnai daromi ar pusiau verčiami vienažodžiai naujadarai, pvz., *lazerostimuliacija*, ir siūloma juos keisti dvižodžiais pasakymais, pvz., *lazerinė stimuliacija*, pareiškama nuomonė, kad pirmumas tokiu atveju vis dėlto turi būti teikiamas taisyklingumo principui: „Tiems, kas manytų, kad toks norminimas prieštarauja terminų trumpumo principui, norėtume pasakyti, kad terminų darybos taisyklingumo principas yra svarbesnis negu trumpumo“ (Gaivenis 2014 [1990]: 406). Kai kurios aptariant terminus ar terminiją pateikiamos pastabos rodytų, kad priešara taip pat gali susidaryti tarp trumpumo ir sistemiškumo principų. Pvz., 1995 m. straipsnyje rašyta, kad terminai su *elektro*- atitinkamais dvižodžiais terminais keistini ne visada, tačiau, jei vartojamas sudėtinis terminas, pvz., *elektros kibirkštis*, tai sistemiškesnis bus ir *apdirbimas elektros kibirkštimi*, o ne terminas *elektrokibirkštinis apdirbimas* (Gaivenis 2014 [1995]: 638), kuris, kaip matyti, būtų vienu dėmeniu trumpesnis. Taip pat nurodoma, kad trumpesnis terminas gali būti netenkinantis aiškumo, grynumo kriterijų, pvz.: „Ne kiekvienas vienažodis terminas geresnis už sudėtinį. Pavyzdžiui, aiškesni ir lietuviški terminai *automobilių dalys* (ne *autodalys*), *automobilių dažai* (ne *autodažai*), *automobilių lenktynės* (ne *autolenktynės*) ir pan.“ (Gaivenis 2014 [1995]: 636–637).

Ne vieno autoriaus minima ir priešara, galinti susidaryti tarp trumpumo ir tikslumo principų (pvz.: Mickienė, Briaukienė 2016: 49; Rimkutė-Ganusauskienė 2023: 22), o 2013 m. paskelbtame Alvydo Umbraso straipsnyje, skirtame Lietuvos Respublikos terminų banko (toliau – Terminų bankas) gyvavimo dešimtmečiui, atskleidžiama, kaip ji reiškiasi terminų tvarkyboje, tiksliau – Terminų banke tvarkant teisės aktų terminiją. Pasak autoriaus, svarstant ir tvarkant teisės aktų terminus Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – VLKK) Terminologijos pakomisės posėdžiuose, stengiamasi kiek galima suderinti terminus su apibrėžtimis, o norint, kad terminas atitiktų apibrėžtį, jį dažnai prireikia ilginti, taigi, pvz., *gamintojas* dėl nepakankamo tikslumo buvo pakeistas *civilinių pirotechnikos priemonių gamintoju* (Umbrasas 2013: 108–109). Išeina, kad, siekiant termino tikslumo, keblu kartu pasiekti ir jo trumpumo. Ir išties aptardamas Terminų banke tvarkomus teisės aktų terminus A. Umbrasas mini ir iš keliolikos žodžių sudarytų terminų, o kaip ilgiausią nurodo aštuoniolikažodį terminą *žemdirbių, miško savininkų, vietos veiklos grupių narių, kitų kaimo gyventojų ir jų konsultantų neformaliojo tęstinio profesinio mokymo programa* (Umbrasas 2013: 113). Autoriaus teigimu, jo dvižodis terminas *mokymo programa* neatstotų, nes pagal apibrėžtį būtų per platus. Kitame A. Umbraso (2023: 159) straipsnyje, skelbtame 2023 m., jau minint Terminų banko gyvavimo dvidešimtmetį, atskirai aptariami ir keli trumpi Terminų banko terminai, o iš jų aptarimo aiškėja, kad, pvz., termino *programa* iš įvairių teisės aktų, standartų ir žodynų Terminų banke fiksuojama net 20 straipsnių. Išeitų, kad trumpas terminas gali būti daugiareikšmis, o vienareikšmiškumas, kaip žinoma, irgi laikomas vienu iš terminologijos principų.

Pats autorius, atskleidęs tvarkant teisės aktų terminiją susidarančią trumpumo ir kitų terminologijos principų prieštarą, kaip po ja slypinčią gilesnę priežastį abiejuose straipsniuose įvardija teisės aktų sąvokų savitumą, pvz.: „Ilgų – aprašomųjų – terminų radimąsi lemia teisės aktų sąvokų savitumas. Pagal apibrėžtis trumpi terminai nelabai įmanomi“ (Umbrasas 2013: 114, dar žr. 2023: 165). Teisės sąvokų ar teisės kalbos savitumą kaip galimą trumpumo principo universalaus taikymo trikdį rodytų ir dar viename autoriaus straipsnyje pateikiamas teiginys, kad teisės aktų kalba skiriasi nuo mokslo kalbos (Umbrasas 2022: 122). Ir išties kitų šalių terminologų plėtojamos ar plėtotos teorinės koncepcijos, pvz., Stanisława Gajdos terminologijos teorija, rodytų, kad terminija ar specialioji leksika gali būti skirstoma į mokslinę, administracinę, liaudinę, politinę, buitinę ir pan. (žr. Gaivenis 2002: 133), taigi, tarp mokslinės ir administracinės terminijos lyg ir galėtų būti skirtumų. Be to, ir statistinis žodžių dažnių tyrimas, kuriame, imant kelis lietuvių kalbos tekstus, siekta patikrinti, kiek Zipfo dėsnį galima pritaikyti trumpiems lietuvių kalbos tekstams, rodytų, kad administracinės kalbos terminija gali būti savita, pasižyminti ilgesniais terminais. Kaip čia nustatyta, straipsnyje apie informacines technologijas ar Jono Biliūno novelėje *Joniukas* dažniausiai pasikartojantys žodžiai yra labai trumpi, o baudžiamojo kodekso skyriuje didžiąją daugumą dažniausiai vartojamų žodžių sudaro ilgesni nei keturių simbolių žodžiai (Bružaitė, Rekašius 2016: 64).

Tačiau 2022 m. skelbtas A. Umbraso straipsnis „Teisės aktų terminų ir jų apibrėžčių reikalavimų klausimu“, kur aptariami teisės aktuose terminams keliami terminologiniai reikalavimai, atskleistų ir dar vieną veiksnį, galintį turėti įtakos terminijoje siekiant taikyti trumpumo principą. Čia minima, kad „teisėje svarbu formalusis raiškos reglamentavimas, raiškos nurodymų ir rekomendacijų laikymasis“ (Umbrasas 2022: 122), bet kartu aiškėja, kad teisės aktams keliamus terminologinius reikalavimus ir numato būtent teisės aktai. Vadinasi, keblumų taikyti trumpumo principą teisės aktų terminijoje gali sudaryti ne tik teisės aktų sąvokų savitumas, bet ir šios terminijos tvarkybos ypatumai, t. y. tai, kad teisės aktų terminijos tvarkymą reglamentuoja teisės aktai. Tiesa, iš reikalavimų aptarimo matyti, kad teisės aktuose terminijai keliami reikalavimai lyg ir sutampa su terminologijos darbuose minimais bendraisiais terminologijos principais, tačiau būtent terminų trumpumo principas Lietuvos teisės aktų rengimo rekomendacijose ir nėra išskirtas, nors aiškiai pasakyta, kad terminai turi būti tikslūs (Umbrasas 2022: 124–125). *Terminų žodynų rengimo bendruosiuose reikalavimuose* (TŽR 2007) trumpumo principas minimas: „Terminai kuriami ir norminami vadovaujantis bendraisiais terminologijos principais ir norminimo kriterijais: taisyklingumo, tikslumo, sistemiškumo, pastovumo, darybos patogumo, grynumo, trumpumo, stilistinio neutralumo ir kt.“ (TŽR 2007).

Vis dėlto jau 2013 m. rašytame A. Umbraso straipsnyje atkreiptas dėmesys, kad kai kurie Terminų banke teikiami ilgi teisės aktų terminai balansuoja ant apibrėžties ribos, o 2023 m. straipsnyje ši mintis išplėtojama labiau. Tiksliau, pasiremiant ilgųjų terminų pavyzdžiais, čia svarstoma, kad ne visi šiame kompiuterinės terminų tvarkybos šaltinyje teikiami teisės aktų terminai galėtų būti laikomi tikraisiais terminais, ne visų jų vienodas

terminiškumas. Pvz., aprobuoto žodžių junginio *žmonių sveikatai ir (arba) aplinkai pavojingi geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros elementai* terminiškumas, pasak autoriaus, yra didesnis nei junginio *vyriausybės vertybinio popieriaus, banderolės, keleivinio transporto bilieto, oficialiojo žymėjimo ženklo, dokumento blanko privalomoji forma* (Umbrasas 2023: 161), o šalutinį sakinį turinčių terminų, tokių kaip *periodinių leidinių pristatymo kaimo gyvenamųjų vietovių ir miestų, kurie patenka į retai ir vidutiniškai tankiai apgyvendintas gyvenamąsias vietas, prenumeratoriams paslaugos teikimo nuostoliai*, terminiškumas visiškai mažas – tokia raiška būdinga apibrėžtims (Umbrasas 2023: 162). Tačiau A. Umbraso atskleidžiama ir tai, kad tokių terminų ar konstrukcijų Terminų banke, kitaip nei tradicinėje terminografijoje, teikti nevengiama – jos teikiamos specialistams ne visada iš karto randant patogesnių terminų ir tikintis, kad ilgainiui jų gali atsirasti. Taip atskleidžiamas šio terminų tvarkybos šaltinio ir tradicinės terminų tvarkybos darbų – terminų žodynų – skirtumas. Išeitų, kad, nors Terminų banke teikiami ilgi terminai autoriaus aiškinami teisės aktų sąvokų savitumu, bent jau kai kuriuos jų būtų galima aiškinti kompiuterinės ir terminografinės terminų tvarkybos skirtumais ar Terminų banko kaip kompiuterinės terminų tvarkybos šaltinio ypatumais.

Tokią prielaidą skatintų kelti ir A. Umbraso pateikiamas Terminų banke skelbiamų aprobuotų teisės aktų terminų ir terminų žodynuose teikiamų terminų ilgio palyginimas. Terminų žodynų duomenis paėmęs iš Matematikos ir informatikos instituto sukurto Lietuvių kalbos terminyno (toliau – Terminynas), apimančio 1965–2003 m. išleistus 27 žodynus⁷, autorius atskleidė, kad terminų žodynuose teikiami terminai daug trumpesni (Umbrasas 2013: 117). Tiesa, tam tikrų terminų ilgio skaičiavimų yra pateikę ir monografijos *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas* autoriai⁸, o jie rodo, kad, imant vien tik aprobuotus švietimo ir mokslo srities teisės aktų terminus, jų ilgis su A. Umbraso pateiktais bendrais teisės aktų terminų ilgio duomenimis nesutampa (Bielinskienė ir kt. 2015: 65). Taigi, tam tikros įtakos taikant trumpumo principą lyg ir galėtų turėti sritis. Tiesa, patys monografijos autoriai linksta apibendrinti, kad skirtingų sričių terminų struktūra pernelyg nesiskiria (Bielinskienė ir kt. 2015: 65). Vis dėlto ir K. Gaivenio yra pastebėta, kad „statistiškai turėtų būti gretinami tik tų pačių sričių terminijos duomenys, nes skirtingų sričių terminų ilgumo vidurkis gali gerokai skirtis“ (Gaivenis 2002: 98).

Šiaip ar taip, iš šios apžvalgos aiškėtų, kad tam tikrais atvejais ar tam tikrai terminijai trumpumo principą gali būti keblu taikyti. Jo taikymo problemiško veiksniai galėtų būti atitinkamas terminų tvarkybos reglamentavimas, terminų gausėjimas ir jo galimi sudaryti terminų tvarkybos iššūkiai, verčiamų tekstų daugėjimas ir su tuo susijusi kitų kalbų terminijos įtaka, sąvokų sudėtingėjimas, dėl kurio kyla poreikis plėsti jau vartojamus trumpesnius terminus, galintys susidaryti prieštaravimai tarp trumpumo principo ir kitų

⁷ Kaip nurodyta A. Umbraso (2013: 97) ir matyti iš VLKK interneto svetainėje pateikto Terminyno aptarimo (<https://vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/atnaujinta-lietuviu-kalbos-terminyno-programa>), ši terminų duomenų bazė, į kurią buvo dedami geriausi įvairių sričių terminų žodynai, nebeįpildoma.

⁸ Šie skaičiavimai pristatomi ir 2012 m. *Terminologijos* žurnale paskelbtame straipsnyje (Rimkutė 2012).

terminologinių principų, sąvokų ypatumai ar funkcinio stiliaus skirtumai. Jei tokie veiksniai ištis svarūs, jie ir galėtų lemti atsargų požiūrį į trumpumo principo svarbą terminijoje ar terminų tvarkyboje, taigi ir anksčiau išryškėjusius požiūrių skirtumus. Kita vertus, teorinio vertinimo skirtumai irgi gali būti veiksnys, sudarantis principo taikymo keblumų ar skirtumų. Ar šios apžvalgos ryškinami problemiško veiksniai ir ištis turi įtakos siekiant terminijoje ar terminų tvarkyboje taikyti trumpumo principą, reikėtų tirti. Labiau išplėtoti, regis, tik kitų kalbų įtaką lietuviškų terminų ilgiui galintys atskleisti tyrimai, t. y. lietuvių kalbos ir kitų kalbų terminų struktūros lyginimas (pvz.: Džežulskienė 2010; Litevkienė 2013; 2014; 2015; Smirnova, Rackevičienė 2016; Mockienė, Rackevičienė 2018; Zavistanavičienė 2019). Šiuo atveju susitelkiama į trumpumo principo taikymą terminų tvarkyboje, t. y. pasitelkus skirtingų kryptių terminų tvarkybos šaltinių toliau bus mėginama patikrinti tokį iš šios apžvalgos ryškėjantį veiksni kaip galima terminų tvarkybos krypties ar tvarkybos šaltinio įtaka. Apie tai bus sprendžiama iš terminų ilgio rodiklių, šiuo atveju orientuojantis tik į terminą sudarančių žodžių skaičių. Prieš tai, žinoma, bus aptarti nagrinėjamu klausimu aktualūs tyrimai.

PRINCIPO TAIKYMAS SKIRTINGŲ KRYPTIŲ TERMINŲ TVARKYBOJE

Principo taikymą rodantys tyrimai

Ar vienodai trumpumo principas taikomas skirtingų kryptių terminų tvarkybos šaltiniuose, atskirai lietuvių terminologijoje nėra tirta. Tačiau tam tikras prielaidas apie tai galima kelti iš dviejų jau minėtų darbų, kuriuose pateikiama ir tam tikrų palyginamųjų duomenų, – A. Umbraso 2013 m. straipsnio apie terminų tvarkybą Terminų banke ir monografijos *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas*. Be to, kai kuriose publikacijose, kuriose terminai nagrinėjami pagal sandarą, pateikiama duomenų apie konkretaus nagrinėjamo šaltinio terminų ilgį (pvz.: Andriuškaitė 2000; Keinys 2002; Zemlevičiūtė 2003; 2004; 2005; 2016; Šilobritaitė 2008; 2009; 2011; Umbrasas 2010; Babickienė 2012). Minimuose darbuose pateikiamų duomenų palyginimas galėtų būti atskaitos taškas siekiant nagrinėti trumpumo principo taikymą dabartinėje terminų tvarkyboje.

Publikacijose, kuriose, nagrinėjant terminus pagal sandarą, pateikiama ir terminų ilgio duomenų, dažnai orientuojamasi į tekstuose (vadovėliuose, mokslo straipsniuose ar kt.) teikiamus ar vartojamus terminus. Konkretūs terminų ilgį rodantys skaičiai jose ne visada įvardijami, be to, ne visada pakankamai aišku, kiek jie perteikia tekstinę terminų tvarkybą, kuri apibūdinama kaip terminų sisteminimas ir norminimas rašant, verčiant ir redaguojant įvairius tekstus (Gaivenis 2002: 84; Kvašytė 2005: 80), kiek – terminų vartoseną, bet apskritai iš tokių tyrimų ryškėtų, kad daugiausia įvairiuose lietuvių kalbos tekstuose randama dvižodžių terminų, mažiau – vienažodžių, dar mažiau – trižodžių, iš daugiau nei trijų žodžių sudaryti terminai – reti. Kad tokia vienažodžių–trižodžių terminų išsidėstymo seka ir mažas ilgesnių už trižodžius terminų skaičius yra tam tikras lietuvių terminijos dėsningumas, rodytų ir viename 2001 m. straipsnyje pateikta pastaba. Čia S. Keinys, nagrinėdamas 1901 m.

Petro Kriaušaičio vardu išėjusioje *Lietuviškos kalbos gramatikoje* vartotus kalbotyros terminus, nurodo, kad dvižodžių terminų tarp jų yra apie du trečdalius, vienažodis yra beveik kas ketvirtas terminas, kiti terminai nesudaro net dešimtadalio, dažnesni iš jų trižodžiai, daug retesni keturžodžiai, o kartu pamini, kad toks vienažodžių ir sudėtinių santykis „sutinka su bendruoju mūsų terminologijos polinkiu“ (Keinys 2012 [2001]: 141). Ir išties dažnas tyrimas rodo būtent tokią vienažodžių–trižodžių terminų išsidėstymo seką ir nedidelį ilgesnių už trižodžius terminų skaičių, net jei tiriama skirtingų laikotarpių terminija. Pvz., nagrinėjant 1918–1940 m. galiojusiuose kodeksuose vartotus teisės terminus, nurodoma, kad dvižodžiai terminai sudaro 53 proc. visos tirtos medžiagos, trižodžiai – 16 proc.; vienažodžių terminų duomenys procentine išraiška nenurodyti, tačiau trižodžių terminų apibūdinimas kaip „trečio pagal gausumą terminų tipo“ leidžia spręsti, kad vienažodžiai–trižodžiai terminai pagal grupės dydį čia išsidėsto taip: dvižodžiai, vienažodžiai, trižodžiai (Umbrasas 2010: 137, 187). Ilgesni nei trižodžiai terminai, kurie čia įvardijami kaip daugiažodžiai, minimi kaip sudarantys tik 4 proc. visos nagrinėtos medžiagos (Umbrasas 2010: 211). Tokią seką rodo ir Ramunės Andriuškaitės (2000) nagrinėjami Jono Balčikonio *Rinktinių raštų* kalbotyros terminai: dvižodžių terminų dviejuose tomuose rasta 65,11 proc., vienažodžių – 23 proc., trižodžių – 10,14 proc. Šia seka išsidėsto ir 2012 m. straipsnyje Zofijos Babickienės nagrinėjami ekonomikos terminai, jos atrinkti iš interneto svetainės ir dviejų ekonomikos terminų žodynų. Iš viso pasirinkusi aptarti 765 terminus, autorė teigia, kad 53 proc. jų yra sudaryti iš dviejų žodžių, vienažodžiai terminai sudaro 28 proc., o visi kiti – 19 proc., tačiau iš pastarųjų išskiriami trižodžiai terminai (jų 110), vadinasi, ir čia jie yra trečia pagal dydį terminų grupė. Šiuo atveju jau apimama ir terminografinės terminų tvarkybos darbu, tačiau terminų žodynų ir interneto svetainės terminai nagrinėjami kartu, todėl nėra aišku, ar tarp interneto tekstuose vartojamų ir terminų žodynuose teikiamų ekonomikos terminų esama kokių nors trumpumo principo taikymo skirtumų. Be to, nustačius nedidelį kiekį keturžodžių terminų čia priduriama, kad tai nėra tikrieji terminai – jie vadinami aprašomaisiais (Babickienė 2012: 60). Kitur, radus nedaug keturžodžių ar ilgesnių terminų arba pavadinimų, įvairių šaltinių terminijos tyrėjų teikiamos pastabos, kad „bent dalies jų laikymas terminais gali būti ginčytinas“ (Umbrasas 2010: 211), kad tai aprašomojo tipo pasakymai (Zemlevičiūtė 2016: 402).

Žinoma, konkretūs grupių dydžio rodikliai, kaip matyti ir iš kelių čia paminėtų skaičių, pateikiami nevienodi (ir nevienodai, t. y. vienur įvardijamas terminų skaičius, kitur – grupės dydis procentine išraiška). Tai galėtų rodyti tam tikrus trumpumo principo taikymo svyravimus, tačiau iš dviejų ryškėjančių bendrumų, t. y. vienodo vienažodžių–trižodžių terminų grupių išsidėstymo pagal grupės dydį ir mažo ilgesnių nei trižodžiai terminų skaičiaus, būtų galima spręsti, kad įvairiuose šaltiniuose esama trumpumo principo taikymo panašumų. Kaip matyti, linkstama į palyginti trumpus terminus: vyrauja dvižodžiai ir vienažodžiai, trižodžių mažiau, o dar ilgesni terminai nepaplitę. Tiesa, kai kurie ankstesnių laikotarpių šaltinių terminijos tyrimai rodytų ir didesnę polinkį į trumpumą, t. y. juose randama gana didelė vienažodžių terminų dalis. Pvz., tiriant 1886 m. Tilžėje išleisto

aritmetikos vadovėlio terminiją nurodyta, kad vienažodžiai čia rasti terminai sudaro net 42,2 proc. visų rastų terminų, dvižodžiai kartu su trižodžiais – 57,8 proc. (Šilobritaitė 2011: 156, 161), o tiriant 1885 m. Tilžėje išleisto aritmetikos uždavinyno terminus ir tiesiogiai pasakyta, kad didžiąją visų šio šaltinio terminų dalį – 64,5 proc. – sudaro vienažodžiai terminai (Šilobritaitė 2009: 187). Matyt, dėl to susidaro ir trižodžių terminų įvardijimo svyravimų: vienur jau ir jie vadinami daugiažodžiais (pvz.: Gaivenis 2014 [1981]: 594; [1988]: 615), nors kitur daugiažodžiais vadinami tik keturžodžiai ar ilgesni terminai (pvz.: Keinys 2002: 39; Umbrasas 2010: 211). Tačiau šių svyravimų esama ir tiriant dabartinę terminiją, t. y. ir jos trižodžiai terminai kai kuriuose darbuose vadinami daugiažodžiais (pvz.: Džežulskienė 2010; Babickienė 2012: 60), o tai rodytų, kad skirtingas trižodžių terminų įvardijimas su terminijos raida gali būti nesusijęs. Šiaip ar taip, šiame darbe nagrinėjami ne terminijos raidos aspektai, todėl, ankstesnių laikotarpių terminų ilgio duomenų teikiančių darbų plačiau neaptariant ir nelyginant, toliau aptartini du šio poskyrio pradžioje minėti darbai, kurie leidžia spręsti apie trumpumo principo taikymą dabartinėje terminų tvarkyboje ar vartosenoje.

Viename iš jų, būtent monografijoje *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas*, taip pat konstatuojamas vienažodžių–trižodžių terminų vyravimas ir nedidelis ilgesnių terminų skaičius. Šiuo darbu norima atkreipti dėmesį į deskriptyviąją terminų tvarkybą, t. y. į vieną iš jos šakų – tekstynais pagrįstą terminų tvarkybą, kurioje „dėmesys nuo termino norminimo perkeliamas į jau pavartotą terminą ir jo analizę tekстыne, t. y. realioje vartosenoje“ (Bielinskienė ir kt. 2015: 19), o to siekiant pabandoma pritaikyti automatinės terminų atrankos iš tekstyno metodiką, t. y. švietimo ir mokslo terminai *Švietimo ir mokslo terminų žodynui* ir *Švietimo ir mokslo terminų ontologijai* atrenkami iš tekstyno, taikant atitinkamą metodiką. Terminus atrinkus, pateikiama duomenų ir apie jų ilgį, taip pat šie duomenys palyginami su kituose šaltiniuose teikiamais duomenimis. Kaip matyti, net ir tekstyno pagrindu atrinkta terminija patvirtina anksčiau išryškėjusias dvi bendras tendencijas: didžiąją atrinktų visų švietimo ir mokslo terminų dalį sudaro dvižodžiai terminai (474), toliau eina vienažodžiai (155, apie 20 proc.), tik po jų – trižodžiai (125, 16,03 proc.); keturžodžių švietimo ir mokslo terminų tekstyno pagrindu nustatyta gerokai mažiau, t. y. 22, penkiažodžių – vos 4 (žr. Bielinskienė ir kt. 2015: 61–64). Vis dėlto tokiems rezultatams įtakos gali būti turėjusi pati terminų atrankos metodika: iš tekstyno galimus terminus atrinkus automatiškai, toliau jie buvo apdorojami atsižvelgiant į bendrąsias terminų struktūros tendencijas, t. y. analizuoti tik atitinkamos gramatinės struktūros terminai, ne ilgesni nei septyniažodžiai žodžių junginiai ir kt., toliau švietimo ir mokslo terminus atrinko ekspertas (daugiau žr. Bielinskienė ir kt. 2015: 54–61). Šiaip ar taip, tokiu būdu gauti terminų ilgio duomenys monografijoje palyginami su A. Umbraso pateiktais skaičiavimais ir pastebima, kad gauti rezultatai panašūs į jo pateiktus terminų žodynų duomenis (Bielinskienė ir kt. 2015: 65).

Ir iš tikrųjų A. Umbraso 2013 m. straipsnyje pateikti terminų žodynuose teikiamų terminų ilgio skaičiavimo rezultatai, jo gauti 27 žodynų pagrindu, rodo, kad didžiausią dalį

visų tų žodynų terminų sudaro dvižodžiai terminai, mažesnę – vienažodžiai, dar mažesnę – trižodžiai, o keturžodžių ir ilgesnių terminų žodynuose nedaug (Umbrasas 2013: 117). Šiuo atveju jau vertinami terminografinės terminų tvarkybos darbai, tačiau ir jų pagrindu nustatomi du dėsningumai, ryškėjantys daugiausia tekstuose pateikiamos terminijos pagrindu. Tai lyg ir rodytų, kad tarp terminografinės ir tekstinės terminų tvarkybos (ar vartosenos) ryškesnių trumpumo principo taikymo skirtumų nesama.

Tačiau tame pačiame A. Umbraso darbe, kaip jau užsiminta pirmoje šio straipsnio dalyje, pateikiama duomenų ir apie Terminų banke tvarkomų teisės aktų terminų ilgį. Terminų tvarkyba Terminų banke, kaip nurodo ir straipsnio autorius, apima ne tik teisės aktų terminus (Umbrasas 2013: 99–100), bet 2013 m. straipsnyje jis plačiau aptaria būtent teisės aktų terminų tvarkybą, o ją aptardamas pateikia ir čia tvarkomų teisės aktų terminų ilgio skaičiavimų, tiksliau, duomenų apie Terminų banke teikiamų Terminologijos pakomisės apsvarstytų ir aprobuoto termino statusą įgijusių teisės aktų terminų, kurių 2013 m. rugpjūčio mėn. buvo 9 056, ilgį (Umbrasas 2013: 113). Iš pateikiamų skaičių, taip pat ir iš pavyzdžių aiškėtų, kad šie terminai gerokai ilgesni, ir apie tai galima spręsti iš kelių rodiklių.

Pirma, kaip matyti iš čia pateikiamos 1 lentelės, gana didelę šių terminų dalį sudaro keturžodžiai terminai, t. y. jų apie 15 proc., o dar didesnę – penkiažodžiai ir ilgesni terminai. Jų rasta net apie 19 proc., nors, kaip minėta, jau ir keturžodžių terminų kituose šaltiniuose minima nedaug. Lygindamas aprobuotus teisės aktų terminus su terminų žodynų terminais, A. Umbrasas (2013: 117) nurodo, kad terminų žodynuose keturžodžių terminų tik apie 3 proc., penkiažodžių ir ilgesnių – tik apie 1 proc.

1 lentelė. Terminų banke ir terminų žodynuose teikiamų terminų palyginimas pagal ilgį, 2013 m.

Terminų šaltinis	1 žodis	2 žodžiai	3 žodžiai	4 žodžiai	5 žodžiai ir daugiau
Terminų bankas (aprobuoti teisės aktų terminai)	~ 10 proc.	~ 32 proc.	~ 24 proc.	~ 15 proc.	~ 19 proc.
Terminų žodynai	~ 32 proc.	~ 52 proc.	~ 12 proc.	~ 3 proc.	~ 1 proc.

Šaltinis: A. Umbrasas (2013: 113, 117); sudaryta autorės.

Antra, vienažodžių–trižodžių terminų grupių išsidėstymo seka šiuo atveju irgi kitokia, nei nustatoma kituose darbuose: nors ir tarp Terminų banke tvarkomų teisės aktų terminų vyrauja dvižodžiai terminai, tačiau trižodžių terminų yra gerokai daugiau nei vienažodžių, t. y. jie sudaro apie 24 proc., vienažodžiai – apie 10 proc. Vienažodžius terminus nusveria net ir keturžodžiai terminai (plg. apie 10 proc. ir apie 15 proc.), taip pat penkiažodžiai ir ilgesni terminai (plg. apie 10 proc. ir apie 19 proc.). Autoriaus lyginti pasirinktuose terminografinės tvarkybos šaltiniuose trižodžiai terminai vienažodžių nenusveria, tiksliau, trižodžių terminų čia tik apie 12 proc., o vienažodžių – net apie 32 proc. Juolab jų nenusveria keturžodžiai terminai ar penkiažodžių ir ilgesnių terminų grupė (žr. 1 lentelę).

Trečia, ne tik skaičiai, bet ir pavyzdžiai rodo, kad Terminų banke pateikiami aprobuoti teisės aktų terminai išskirtinai ilgi. Kaip ilgiausią A. Umbrasas nurodo šiame straipsnyje jau minėtą aštuoniolikažodį terminą *žemdirbių, miško savininkų, vietos veiklos grupių narių, kitų kaimo gyventojų ir jų konsultantų neformaliojo tęstinio profesinio mokymo programa*, tačiau minima ir kitų iš keliolikos žodžių sudarytų terminų. Tiesa, kitaip nei įprasta lietuvių kalbos terminų ilgio duomenų pateikiančiuose darbuose, nustatant termino ilgį jo skaičiuojami ir tarnybiniai žodžiai, taigi ir ilgiausias terminas, šių žodžių į skaičiavimus neįtraukiant, kiek sutrumpėtų – taptų septyniolikažodis. Pats autorius apie vertinamus Terminų banko penkiažodžius ir ilgesnius terminus pasako, kad kuo terminą sudarančių žodžių daugiau, tuo tų terminų tarp aprobuotų teisės aktų terminų mažiau. Tai rodo ir jo pateikta lentelė (iš jos čia atrinktus tik penkiažodžių ir ilgesnių terminų duomenis žr. 2 lentelėje). Vis dėlto iš keliolikos žodžių sudarytų terminų kituose šaltiniuose nefiksuojama, jau ir šešiažodžių terminų minima gana retai ir tik pavienių (pvz., Zemlevičiūtė 2004: 349). K. Gaivenis (2002: 17) yra minėjęs, kad terminų žodynuose ir standartuose ilgiausi terminai – septyniažodžiai, tačiau kitur, aptardamas aprobuotus standartų terminus, autorius tenurodė vos du juose pasitaikiusius septyniažodžius terminus (Gaivenis 2014 [1995]: 221).

2 lentelė. Terminų banke pateikti penkiažodžiai ir ilgesni teisės aktų terminai pagal žodžių skaičių, 2013 m.

Terminą sudarančių žodžių skaičius	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	18
Terminų skaičius	719	385	265	142	86	53	35	12	6	6	3	2	1

Šaltinis: A. Umbrasas (2013: 113); sudaryta autorės.

Taigi, tiek A. Umbraso pateikti duomenys apie Terminų banke tvarkomą teisės aktų terminiją, jo palyginti su 27 įvairių sričių terminų žodynuose teikiamų terminų ilgio duomenimis, tiek čia pateikiamas lyginimas išryškina, kad Terminų banke tvarkoma teisės aktų terminija nuo kituose šaltiniuose teikiamos (ar vartojamos) terminijos gerokai skiriasi, ir tai matyti iš kelių rodiklių: trižodžių terminų persvaros, palyginti su vienažodžiais terminais, daug didesnio ilgesnių už trižodžius terminų skaičiaus, išskirtinio terminų ilgumo. Sprendžiant iš šių rodiklių, trumpumo principas čia taikomas gerokai kitaip nei terminografinės ar tekstinės terminų tvarkybos šaltiniuose.

Pats autorius Terminų banke teikiamus ilgesnius, nei įprasta tradicinėje terminografijoje, terminus aiškina teisės sąvokų savitumu, tačiau jau ankstesnėje šio straipsnio dalyje kelta prielaida, kad įtakos taikant trumpumo principą galėtų turėti ir kompiuterinės terminų tvarkybos skirtumai, palyginti su terminografinė terminų tvarkyba. Būtent terminų tvarkybos krypties veiksnį čia ir nusprendžiama patikrinti, tam pasirinkus kelioms skirtingoms tvarkybos kryptims atstovaujančių šaltinių, o kaip vienas jų

pasirenkamas Terminų bankas – kompiuterinės terminų tvarkybos šaltinis. Tiksliau, pratęsiant A. Umbraso pradėtą lyginimą, bet pasitelkiant ir kitų šaltinių, čia bus lyginama, ar trumpumo principas šiame kompiuterinės terminų tvarkybos šaltinyje išties taikomas kitaip nei kituose terminų tvarkybos šaltiniuose. Apie tai bus sprendžiama iš terminų ilgio rodiklių, šiuo atveju orientuojantis tik į terminą sudarančių žodžių skaičių.

Tiriamieji šaltiniai ir duomenų atrankos ypatumai

Siekiant palyginti, ar išties esama trumpumo principo taikymo nevienodumų skirtingų krypčių terminų tvarkybos darbuose, iš viso čia pasitelkiama trijų krypčių – kompiuterinės, terminografinės ir tekstinės – terminų tvarkybos šaltinių. Ketvirtosios iš paprastai minimų (žr.: Gaivenis 2002: 63–87; Mickienė, Briaukienė 2016: 58–63) terminų tvarkybos krypčių – standartizacijos – darbų neįtraukiama tiek dėl straipsnio apimtys ribojimų, tiek ir dėl to, kad tai galėtų būti atskiro tyrimo objektas.

Kompiuterinei terminų tvarkybai, kaip jau paašškėjo, šiuo atveju atstovauja Terminų bankas, terminografinei – pora ekonomikos terminų žodynų, tekstinei – pora vadovėlių aukštosioms mokykloms (jie bus vadinami vadovėliais). Taigi, lyginamų šaltinių skaičius nėra didelis, tačiau didelio jų skaičiaus šiuo atveju ir nesiekama. Priešingai, siekiama apsiriboti tik vienos srities – ekonomikos – terminijos duomenimis, nes jau aptariant trumpumo principo teorinį vertinimą aiškėjo, kad skirtingų sričių terminijai gali būti būdingas nevienodas terminų ilgis. Konkrečiau, iš monografijoje *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas* pateiktos lentelės, kurioje nurodomi ne bendri, o vien tik švietimo ir mokslo srities teisės aktų aprobuotų terminų ilgio duomenys (Bielinskienė ir kt. 2015: 64), matyti, kad jie nesutampa su A. Umbraso pateiktais bendrais duomenimis. Pvz., trižodžiai aprobuoti švietimo ir mokslo srities teisės aktų terminai vienažodžių nenusveria (trižodžių – 23 proc., vienažodžių – 21,6 proc.), keturžodžių vien švietimo ir mokslo terminų irgi nedaug (4,1 proc.). Tai ir skatintų rinktis šaltinius, kuriuose tvarkomi tos pačios srities terminai, orientuojantis į ekonomikos terminų tvarkybą.

Minėti pora pasirenkamų terminų žodynų – tai 2006 m. išleistas Davido Pearce'o sudarytas *Aiškinamasis ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodynas* (toliau – AEŽ), kurio pratarmėje nurodoma, jog čia pateikta 2 800 terminų straipsnių, ir 2008 m. išleistas aiškinamasis Rūtos Vainienės *Ekonomikos terminų žodynas* (toliau – ETŽ), kurio viršelyje nurodoma, jog čia pateikta apie 1 400 terminų. D. Pearce'o sudarytas žodynas taip pat pavadintas aiškinamuoju, tačiau jis yra verstinis (pagal teikiamų apibrėžčių išsamumą net galėtų būti prilyginamas enciklopediniam žodynui), taigi, prireikus šį žodyną tekste skirti nuo kito aiškinamojo žodyno, jis bus pavadinamas verstiniu AEŽ. Iš ekonomikos vadovėlių pasirenkami makroekonomikos kursą perteikiantys vadovėliai: Kauno technologijos universiteto *Makroekonomika* (KTU 2008) ir Vilniaus universiteto *Makroekonomika* (VU 2017). Iš Terminų banko, kaip ir A. Umbraso 2013 m. straipsnyje, imami tik teisės aktų terminai, tačiau šiuo atveju atrenkami tik tie, kurie Terminų banke nurodomi kaip ekonomikos srities terminai. Kaip ir A. Umbraso straipsnyje, vertinami tik aprobuoto

termino statusą turintys terminai. Žinoma, tam tikrų trumpumo principo taikymo polinkių galėtų parodyti ir aprobuotų terminų palyginimas su neteiktiniais terminais, tačiau, be Terminų banko, nuoroda *ntk.* įvertintų terminų pateikta tik viename iš terminų žodynų, o kitame žodyne ir abiejuose vadovėliuose apibrėžiamiems terminams toks statusas nesuteikiamas. Taigi, lyginti duomenis šiuo požiūriu keblu. Aprobuoto termino statusą turintys ekonomikos srities teisės aktų terminai trumpumo sumetimais toliau bus pavadinami ir Terminų banke tvarkomais terminais, nors, žinoma, terminų tvarkyba Terminų banke apima ne tik teisės aktų terminus. Čia lyginsimi Terminų banko duomenys yra daugiau nei dešimtmečiu vėlesni nei aptarti A. Umbraso straipsnyje – tai 2025 m. rugsėjo mėn. šiame terminų tvarkybos šaltinyje buvę aprobuoti ekonomikos srities teisės aktų terminai.

Tiesa, nors pasirinkti lyginti šaltiniai atstovauja skirtingoms terminų tvarkybos kryptims, gali atrodyti, kad juos suvienodina VLKK taikomas terminų vertinimas. Ir iš tikrųjų tiek terminų žodynų, tiek vadovėlių terminai Lietuvoje svarstomi ir įvertinami VLKK, kitaip tariant, jie šios institucijos norminami. Žodynų terminų norminimą numato VLKK patvirtinti *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai* (TŽR 2007) ir *Terminų žodynų vertinimo taisyklės* (TŽT 2004), vadovėlių kalbos, įskaitant terminus, vertinimą – VLKK protokoliniu nutarimu patvirtintas *Aukštųjų mokyklų vadovėlių kalbos taisyklingumo vertinimo tvarkos aprašas*, kuriame numatyta, kad VLKK vertina vadovėlius ir terminijos atžvilgiu (AMVA 2015). Lietuviškasis Terminų bankas taip pat yra norminamojo pobūdžio terminų tvarkybos šaltinis: jame pateikiamus terminus rengia valstybės institucijose sudarytos terminijos komisijos, bet svarsto ir įvertina VLKK Terminologijos pakomisė (žr.: Umbrasas 2013; 2023). Taigi, nors terminų tvarkyba apima ne tik terminų norminimą⁹, gali atrodyti, kad norminimo požiūriu visi čia pasirinkti lyginti šaltiniai yra vienodi. Tačiau minėti terminų žodynų rengimo reikalavimai privalomi tik VLKK užsakomiems žodynams, vertinti vadovėlius aukštosios mokyklos irgi teikia savo nuožiūra, taigi VLKK terminologinės kokybės požiūriu įvertina ne visų terminų žodynų ar vadovėlių terminus. Pasirinktieji terminų žodynai ir vadovėliai kaip tik ir neturi pažymos, kad jie būtų vertinti šios institucijos, nors visi jie redaguoti, recenzuoti specialistų. Vadinasi, iš pasirinktų šaltinių VLKK įvertinti tik Terminų banke teikiami terminai (šiuo atveju – turintys aprobuoto termino statusą)¹⁰.

Tačiau ir dėl kitų priežasčių Terminų bankas yra nuo terminografinės ar tekstinės terminų tvarkybos šaltinių besiskiriantis terminų tvarkybos šaltinis. Kaip nurodo

⁹ Terminų žodynyje nurodyta, kad terminų tvarkyba yra terminų sisteminimas ir norminimas atsižvelgiant į terminų reikalavimus (Kvašytė 2005: 80).

¹⁰ Vieno iš šaltinių – Vilniaus universiteto vadovėlio *Makroekonomika* – terminus būtų galima laikyti apsvaistytais ir įvertintais VLKK, jei jie būtų imami iš Terminų banko, nes Terminų banke teikiami vadovėlių terminai, atrinkti ir patikslinti vadovėlių autorių, yra svarstomi VLKK ir jos Terminologijos pakomisės (Umbrasas 2023: 150). Tačiau čia šio vadovėlio terminai imami iš paties vadovėlio. Kitų čia pasirinktų šaltinių terminai Terminų banke neteikiami.

A. Umbrasas (2013: 118), terminologinis darbas čia dirbamas pasitelkiant elektroninius ryšius, duomenys bet kada gali būti pildomi, atnaujinami, keičiami. O tekstinė terminų tvarkyba nuo kompiuterinės ar terminografinės tvarkybos lyg ir turėtų skirtis tekstinei ar kontekstinei terminų vartosenai būdingais atvejais, įskaitant ir terminų trumpinimą. Jų siekiant išvengti, t. y. šiuo atveju tiriant terminų trumpumą, o ne trumpinimą, iš vadovėlių atrenkami tik juose apibrėžiami ar aiškinami terminai. Vadovėlyje apibrėžiamas ar aiškinamas terminas dažnai tekste dar ir išskiriamas (kitu šriftu ar kt.), šalia jo pateikiamas angliškas atitikmuo, taigi šiuo požiūriu terminų pateikimas vadovėliuose yra panašus į jų pateikimą kitų kryptų terminų tvarkybos darbuose. Panašumą rodo ir tai, kad, apibrėžiant terminą, kaip ir Terminų banke ar terminų žodynuose, gali būti pateikiamas ir termino sinonimas. Šaltiniuose teikiami terminų sinonimai šiuo atveju nevertinami.

Siekiant palyginti duomenis, terminai, kuriuos teikiant terminų žodynuose yra nurodomos kelios reikšmės, išskaidomi atskirais straipsniais, nes taip terminai teikiami Terminų banke. Taip gaunamas kitoks, nei nurodytas pačiuose terminų žodynuose, terminų skaičius. Kadangi šiuo atveju siekiama lyginti terminijos duomenis, tam tikra terminų žodynuose teikiamų duomenų dalis atmetama.

Kalbant apie terminijos duomenų atranką, pasakytina, kad tai nėra lengvai sprendžiamas uždavinys. Atrenkant duomenis iš Terminų banko, susidurta su techninėmis kliūtimis. Duomenų atranką iš jo apsunkina tai, kad čia pateikiamų paieškos rezultatų skaičius ribojamas. Taigi, patikslintosios paieškos langelyje kaip sritį nurodžius *ekonomika*, o kaip termino statusą – *aprobuotas* (toks statusas leidžia teisės aktų terminus atriboti nuo šioje bazėje teikiamų terminų žodynų ir vadovėlių terminų), parodytas tik bendras ekonomikos srities teisės aktų aprobuotų terminų straipsnių skaičius ir siūlyta paiešką siaurinti. Todėl pačių terminų ieškota *šaltinio* langelyje įrašant spėjamus teisės aktų pavadinimų žodžius: *įsakymas, įstatymas, nutarimas, projektas*. Taip iš Terminų banko surinkta 910 aprobuotų teisės aktų terminų straipsnių, ir tai beveik atitinka čia parodomą bendrą aprobuotų ekonomikos srities teisės aktų terminų straipsnių skaičių – 935¹¹.

Terminijos duomenų atranką iš terminų žodynų apsunkina tai, kad čia, kitaip nei Terminų banke, linkstama teikti ir ne terminų, o kai kurių iš čia teikiamų vienetų terminologinio vertinimo klausimas gana neaiškus. Asmenvardžiai, tokie kaip *Friedmanas, Miltonas; Hume'as, Davidas; Keynesas, Johnas Maynardas ETŽ; Pareto, Wilfredo; Lerner, Abba P.; Edgeworth, Francis Ysidro AEŽ*, suprantama, terminais nelaikomi, taigi ir čia į lyginamų terminų imtį neįtraukiami. Kas kita su asmenvardžiais sudaryti terminai, vadinami eponiminiais terminais, pvz.: *Grešamo dėsnis, Fišerio reiškiny, Filipso kreivė ETŽ; Cramerio taisyklė, Eulerio teorema, Lorenzo kreivė ETŽ*. Tačiau AEŽ pasitaiko ir dokumentų pavadinimų (pvz.: *Bendroji muitų ir prekybos sutartis, Vienodų užimtumo galimybių įstatymas, Federalinės prekybos komisijos įstatymas*), o ypač didelę AEŽ straipsnių dalį sudaro institucijų tikriniai pavadinimai (pvz.: *Nacionalinis ekonominių ir socialinių tyrimų institutas, Islamiškasis*

¹¹ Skirtumas susidaro dėl to, kad aprobuoto termino statusą yra gavę ir Lietuvos banko Ekonomikos departamento terminai, bet jie nebūtinai galėtų būti vartojami teisės aktuose, todėl čia neįtraukiami.

plėtos bankas, Pramonės ir prekybos finansų korporacija, Tarptautinių obligacinių sandorių tarpininkų asociacija). Tokių tikrinių pavadinimų santykio su terminais klausimas nėra pakankamai aiškus. Lietuvių terminologai, pastebėdami polinkį terminų žodynuose teikti ir tikrinių pavadinimų, jų nelinksta laikyti terminais (pvz.: Gaivenis 2014 [1969]: 519), bet kartu pastebi, kad tikrinių pavadinimų ir terminų santykio klausimas dar beveik netyrinėtas (pvz., Gaivenis 2002: 128).

Lietuvių terminologijoje terminais nelaikomi ir būdvardžiai, dalyviai ar prieveiksmiai, nes, pasak K. Gaivenio (2002: 31), jie neatlieka vienos svarbiausių termino funkcijų – nominatyvinės, arba įvardijamosios. Taigi, čia neįtraukti ir jie, nors pavienių būdvardžių, dalyvių ar jų junginių terminų žodynuose pateikta, pvz.: *anticiklinis, konkuruojantis, silpnai stacionarus, kapitalui imlus* AEŽ; *apodiktinis, endogeninis, racionalus* ETŽ. Kitaip vertinami sudaiktavardėję būdvardžiai, dalyviai ar jų junginiai (pvz., Mitkevičienė 2022: 7), bet kitur dėl jų terminiškumo paabejojama (Zemlevičiūtė 2020: 316). Šiuo atveju į lyginamų terminų rinkinį sudaiktavardėję būdvardžiai ir dalyviai įtraukiami, pvz.: *atleistieji, diskretusis kintamasis, antrasis geriausiasis* AEŽ; *apdraustasis* ETŽ.

Į abu terminų žodynus įtraukta ir lotynizmų bei prancūzizmų, tik verstiniame AEŽ jie išversti, pvz.: *a priori* lot. iš anksto, *ceteris paribus* lot. kitoms sąlygoms nepakitęs, *laissez faire* pranc. leiskite veikti. ETŽ jie taip ir pateikti, pvz.: *veto, a priori, ab invito, ex ante, force majeure, alter ego*. Tokius nesulietuvintus kitų kalbų skolinius, kaip ir nenominatyvinius specialistų vartojamus žodžius ir konstrukcijas (pvz., sporto ir kariškų komandų pavadinimus *lygiuok kairėn! po du rikiuok!*), regis, siūlyta laikyti profesionalizmais (Gaivenis 2014 [1985]: 141), tačiau kartu atskleista, kad pati profesionalizmo samprata nėra vienybė. Taigi, profesionalizmą ir terminų riba irgi nėra neaiški. Pats K. Gaivenis (2002: 24; 2014 [1985]: 136–144), aptaręs siaurąją ir plačiąją profesionalizmą sampratą, buvo linkęs laikytis nuomonės, kad terminai yra tik dalis profesionalizmų, o kita dalis jų nėra terminai. Kaip pastaruosius jis minėjo nesulietuvintus žodžius ir žodžių junginius, vartojamus tam tikrų sričių specialistų kalboje, taip pat ir nenominatyvinius specialistų kalboje vartojamus žodžius ar konstrukcijas (Gaivenis 2002: 24; 2014 [1985]: 140–141). Taigi, šiuo atveju terminų žodynuose pateikti nesulietuvinti ar išversti į lietuvių kalbą lotynizmai ir prancūzizmai į lyginamų terminijos duomenų rinkinį neįtraukiami. Tačiau, brėžiant šią ribą, kartu išskyla terminų žodynuose pasitaikančių profesinių žargonizmų, vertalų ir pan. santykio su terminija klausimas. Spręsti šiuos teorinius požiūriu kebliausius klausimus, vertinti pagal ilgio rodiklius lyginamos terminijos terminologinę kokybę nėra šio straipsnio tikslas, taigi kiti, nei čia išvardyti, terminų žodynuose atskirais straipsniais pateikti vienetai į lyginsimų duomenų imtį įtraukiami, tik į kai kuriuos dar bus atkreiptas atskiras dėmesys. Atrenkant terminijos duomenis iš vadovėlių, čia išvardyti dalykai kėlė mažiau keblumų. Nors terminų žodynuose teikiamų asmenvardžių, institucijų ar kitų objektų tikrinių pavadinimų, lotynizmų ar prancūzizmų pavartojama ir čia, jie, išskyrus pavienius atvejus (pvz., *Tarptautinis valiutos fondas* ar *Pasaulio bankas* KTU 2008), nėra terminologizuojami.

Terminų ilgio duomenys

Ką tik aptartu būdu iš pasirinktų šaltinių atrinkus terminijos duomenis, toliau terminai sugrupuoti pagal juos sudarančių žodžių skaičių ir taip gauti skirtingų kryptių terminų tvarkybos šaltiniuose pateikiamų terminų ilgio rodikliai (žr. 3 lentelę). Nustatant terminų ilgį, teko apsispręsti, ar įtraukti ir tarnybinius žodžius (kaip tai daryta A. Umbraso straipsnyje), ar jų neįtraukti (kaip įprasta teikiant terminų ilgio duomenis įvairiose publikacijose). Kadangi šiuo atveju siekiama palyginti rezultatus su A. Umbraso pateiktais skaičiavimais, apsispręsta lentelėje pateikti rezultatus, gautus į skaičiavimus įtraukiant ir tarnybinius žodžius, o galinčius dėl to susidaryti skirtumus minėti atskirai.

3 lentelė. Terminai pagal juos sudarančių žodžių skaičių skirtingų kryptių terminų tvarkybos darbuose

Terminų tvarkybos kryptis	Terminų tvarkybos šaltinis	1 žodis	2 žodžiai	3 žodžiai	4 žodžiai	5 ir daugiau žodžių	Iš viso
KOMPIUTERINĖ TVARKYBA	Lietuvos Respublikos terminų bankas (Terminų bankas)	105	330	216	119	140	910
TERMINOGRAFINĖ TVARKYBA	R. Vainienė. <i>Ekonomikos terminų žodynas</i> , 2008 (ETŽ)	418	632	138	25	9	1 222
	<i>Aiškinamasis ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodynas</i> , sud. D. W. Pearce, 2006 (AEŽ)	372 (361)	1 518 (1 501)	594 (603)	178 (192)	54 (59)	2 716
TEKSTINĖ TVARKYBA	<i>Makroekonomika</i> , 2008 (KTU 2008)	68	211	116	50	9	454
	<i>Makroekonomika</i> , 2017 (VU 2017)	38	170	99	51	23	381

Iš 3 lentelės pirmiausia matyti vienas visus čia pasirinktus terminų tvarkybos šaltinius siejantis panašumas – dvižodžių terminų vyravimas: daugiausia būtent šios grupės terminų rasta tiek abiejuose ekonomikos terminų žodynuose, tiek abiejuose vadovėliuose, tiek ir aprobuotoje Terminų banko teisės aktų terminijoje, iš kurios šiuo atveju atsirinkti tik ekonomikos terminams tame šaltinyje priskirti terminai. Dvižodžių terminų vyravimas patvirtina terminų ilgio duomenų pateikiančių publikacijų, taip pat ir A. Umbraso skaičiavimų, kuriais apimami 27 terminų žodynų duomenys, išryškinamą faktą, kad daugiausia lietuvių kalboje vartojama ar teikiama dvižodžių terminų. Čia pasirinktas terminų ilgio skaičiavimo būdas dvižodžių terminų rodikliams beveik neturi įtakos. Į skaičiavimus

neįtraukiant tarnybinių žodžių, dvižodžiais terminais reikėtų laikyti ir tokius žodynuose pateiktus terminus kaip *indėlis iki pareikalavimo, įėjimas į rinką, ne pelno įmonė, obligacija su atkarpa, vertė už pinigus ETŽ, indėliai iki pareikalavimo, pinigai iki pareikalavimo, skola be užstato, rinka be tarpininkų, atlyginimas pagal išdirbį, darbas pagal taisykles, ne kainų konkurencija, ne muitų kliūtys, tyrimai ir plėtra, gebėjimai ir uždarbis, įvestis ir išvestis, papročiai ir praktika AEŽ*, pora Terminų banke pateiktų terminų (*įstaiga prie ministerijos ir atleidimas nuo baudų*), VU vadovėlyje pateiktą terminą *investicijos į atsargas*, taigi 3 lentelėje nurodomi dvižodžių terminų grupių dydžio rodikliai ir dar šiek tiek padidėtų. Tačiau, suprantama, vien iš dvižodžių terminų vyravimo spręsti, kad terminų trumpumo principas visuose lyginamuose terminų tvarkybos šaltiniuose taikomas vienodai, būtų visiškai netikslu. Vertintini ir kiti rodikliai.

Trižodžiai terminai visuose šaltiniuose, išskyrus R. Vainienės sudarytą ETŽ, vienažodžius gerokai nusveria. VU vadovėlyje jų gerokai daugiau nei dukart, plg. 99 ir 38. Kaip aptarta lyginant terminų ilgio duomenų pateikiančius darbus, trižodžių terminų persvara, palyginti su vienažodžiais terminais, išryškėjo tik kaip Terminų banke tvarkomai teisės aktų terminijai būdingas rodiklis. Šiuo atveju, iš Terminų banko atsirinkus tik ekonomikos srities teisės aktų terminus, ši persvara irgi matyti, tačiau kartu aiškėja, kad ji ryški ir kitų krypties terminų tvarkybos šaltiniuose. Atrinktoje Terminų banko terminijoje trižodžių terminų net kiek mažiau, t. y. jie sudaro 23,74 proc. visų čia atrinktų to šaltinio terminų, KTU vadovėlyje tokių terminų 25,55 proc., VU vadovėlyje – 25,98 proc. Taigi, iš terminų ilgio duomenų teikiančių darbų aptarimo ryškėjusią vienažodžių–trižodžių terminų grupių išsidėstymo seką šiuo atveju patvirtina tik R. Vainienės sudarytas aiškinamasis ETŽ. Pasirinktas terminų ilgio skaičiavimo būdas tokiems rodikliams irgi beveik neturi įtakos – atskleidžiant dvižodžių terminų vyravimą paminėtus kelis terminus priskyrus prie dvižodžių, trižodžių terminų sumažėtų vos keliais terminais.

Keturžodžiai terminai vienažodžius nusveria irgi ne tik čia nagrinėjamoje Terminų banko terminijoje (jų čia 119, vienažodžių – 105). Jų persvara, palyginti su vienažodžiais terminais, matyti ir iš tekstinės terminų tvarkybos šaltinio – VU vadovėlio *Makroekonomika* (plg. 51 ir 38), nors tiriant terminus pagal sandarą, kaip aptarta, paprastai konstatuojama, kad keturžodžiai ar ilgesni terminai yra reti. Šiame vadovėlyje pateikti keturžodžiai terminai sudaro 13,39 proc. visų jame apibrėžiamų ekonomikos terminų. Kitame vadovėlyje, palyginti su jame pateiktais 68 vienažodžiais terminais, keturžodžių terminų irgi nemažai – 50. Jie sudaro 11,01 proc. visų iš šio šaltinio atrinktų ekonomikos terminijos duomenų. Tiesa, dėl pasirinkto terminų ilgio skaičiavimo būdo prie keturžodžių terminų čia priskiriamas ir KTU vadovėlyje pateiktas terminas *operacijos su vertybiniais popieriais*, VU vadovėlyje pateikiami terminai *akseleratoriaus ir multiplikatoriaus modelis, Baumolio ir Tobino modelis, vaikščiojimo į banką kaštai* ir kt. Į skaičiavimus neįtraukiant tarnybinių žodžių, šie terminai būtų vertinami kaip trižodžiai, ir lentelėje nurodytas keturžodžių terminų skaičius keliais terminais sumažėtų. Kita vertus, padidėtų trižodžių terminų grupių rodikliai. Šiaip ar taip, iš keturžodžių ir trižodžių terminų rodiklių matyti, kad trižodžių terminų, kurie čia bus

vadinami ilgesniais terminais, ir keturžodžių terminų, kurie čia bus vadinami ilgais terminais, daug ne tik Terminų banke tvarkomoje ekonomikos srities teisės aktų terminijoje, bet ir tekstinės terminų tvarkybos šaltiniuose. Monografijoje *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas*, kurioje terminai atrinkti tekstyno pagrindu, nurodomas švietimo ir mokslo terminų skaičius – 22 terminai, o tai sudaro tik 2,82 proc. visų atrinktų švietimo ir mokslo terminų. Tiesa, kaip jau minėta, tokiam skaičiui galėjo turėti įtakos terminų atranka: iš viso tekстыne rastas 77 961 galimas keturžodis terminas, terminais laikant tik daugiau nei septynis kartus pavartotus žodžių junginius, tų terminų sumažėjo iki 760, o ekspertas iš jų 22 švietimo ir mokslo terminus (Bielinskienė ir kt. 2015: 63). Tačiau ir A. Umbrasas, remdamasis jau terminografinės terminų tvarkybos darbais, 27 terminų žodynų pagrindu keturžodžių terminų nustatė tik 3 proc.

Tiesa, čia pasitelkti terminografinės tvarkybos šaltiniai irgi rodytų, kad keturžodžių terminų juose teikiama mažiau. Viena iš terminų žodynų – ETŽ – jų vos 25, o tai sudarytų 2,05 proc. šio žodyno terminijos duomenų. Jei tokie terminai kaip *laisvės nuo mokesčių diena*, *laisvas įėjimas į rinką*, *kainos ir pelno santykis*, *smulkusis ir vidutinis verslas* būtų laikomi trižodžiais terminais, tai šis ETŽ pateiktų keturžodžių terminų skaičius sumažėtų ir dar devyniais terminais. Keturžodžių terminų mažiau nei vienažodžių ir verstiniame AEŽ, plg. 178 ir 372. Vis dėlto jų čia daugiau, nei paprastai minima teikiant terminų ilgio duomenis, t. y. 6,55 proc. visų iš šio žodyno atrinktų terminijos duomenų. O trižodžiai šiame žodyne pateikti terminai, kaip ir Terminų banke ar abiejuose vadovėliuose, vienažodžius nusveria, t. y. trižodžių terminų 594, vienažodžių – 372. Iš pateiktos lentelės matyti, kad skliaustuose nurodomi ir dar didesni verstiniame AEŽ teikiamų trižodžių ir keturžodžių terminų skaičiai. Tai susiję su terminologinių duomenų pateikimo ypatumais, t. y. su tuo faktu, kad šiame žodyne kai kurie terminai pateikiami tam tikrus jų dėmenis nurodant skliaustuose, pvz.: *(investicinio) portfelio diversifikavimas*, *(vertybinių popierių) rinkos sudarytojas*, *sprendimo (priėmimo) taisyklė*, *artutinis (pusiausvyros kainų) nustatymas*, *grynųjų pinigų santykis (su indėliais)*. Aptariant terminų žodynų sudarymo praktiką, atkreipiamas dėmesys, kad terminų žodynuose linkstama skliaustuose teikti įvairią informaciją (Umbrasas 2008: 223). Šiuo atveju tokio pateikimo priežastį nustatyti nėra paprasta. Kaip leistų spėti anglišku ir lietuvišku žodyne teikiamų terminų palyginimas, skliaustuose gali būti siekta nurodyti tą dėmenį, kurio neturi angliškas terminas, plg.: *factor reversals* ir *(gamybos) veiksmų pakeičiamumas*, *portfolio balance approach* ir *(investicinio) portfelio balanso metodas*, *market maker* ir *(vertybinių popierių) rinkos sudarytojas*. Kita vertus, taip gali būti siekta suderinti tikslumo ir trumpumo principus – nurodyti ir ilgąją, ir trumpąją termino formas. Terminų dėmenų pridėjimo ar praleidimo atvejai paprastai fiksuojami tekstuose ir siejami su tekstine ar kontekstine terminų vartosena (pvz., Mitkevičienė 2015), tačiau, kaip matyti, šiuo atveju termino ilgoji ir trumpoji forma pateikiama vadinamosios fiksacijos šaltinyje – terminų žodyne. Beje, A. Mitkevičienės (2024) irgi neseniai pastebėta, kad įvairaus terminų trumpinimo atvejai nesvetimi ir terminografijai, o kartu rašyta, kad nustatyti, kada terminas trumpinamas, o kada ilginamas,

keblu. Taigi, autorė, skirdama šešias nevienodą dėmenų skaičių turinčių alternatyvių terminų grupes, tokius atvejus, kaip čia paminėti, įvardijo kaip leksemos išleidimą vs. leksemos pridėjimą (Mitkevičienė 2024: 5). Plačiau nenagrinėjant terminologinio tokių atvejų teorinio vertinimo klausimų ir pateikimo šiame žodyne motyvų, čia tik atkreipiamas dėmesys, kad šiuo atveju tas pateikimas sudaro terminų ilgio nustatymo keblumą. Štai terminą *artutinis (pusiausvyros kainų) nustatymas* galima vertinti ir kaip dvižodį, jei jį laikysime termino trumpinimo atveju, ir kaip keturžodį, jei laikysime termino ilginimo atveju. Todėl 3 lentelėje ir nurodomi dvejopi skaičiai. Atsižvelgiant į tai, kad AEŽ terminai su skliaustuose rašomais dėmenimis teikiami tik pačiame žodyne, o pridėtoje „Lietuviškų terminų rodyklėje“ tie dėmenys nenurodomi, kaip pirmasis lentelėje nurodomas skliaustuose rašomų dėmenų neapimantis terminų ilgio skaičiavimo rezultatas, o antrasis skaičius rodo, kiek būtų atitinkamos grupės terminų, jei būtų įskaičiuojami ir tie dėmenys. Kaip matyti, vienažodžių ir dvižodžių terminų skaičius sumažėtų, tačiau trižodžių ir keturžodžių terminų skaičiai padidėtų. Keturžodžiai terminai tokiu atveju sudarytų 7,07 proc.

Grįžtant prie rodiklių, iš kurių čia sprendžiama apie trumpumo principo taikymo panašumus ir skirtumus, t. y. pereinant prie penkiažodžių ir ilgesnių terminų grupės, konstatuotina, kad šios grupės terminų tiek terminografinės, tiek tekstinės terminų tvarkybos šaltiniuose teikiama nedaug: ETŽ jų vos 9 (tai sudarytų tik 0,75 proc. šiame aiškinamajame žodyje pateiktų terminų), verstiniame AEŽ – 54 (1,99 proc.), KTU vadovėlyje – 11 (2,43 proc.). Kiek daugiau tokių terminų pateikta verstiniame AEŽ, tačiau ir terminijos duomenų jame kur kas daugiau, t. y. atinkta 2 716 terminų, taigi penkiažodžiai ir ilgesni terminai sudaro tik 1,99 proc. visos jo terminijos. Tiesa, viename vadovėlyje šios grupės terminų kiek daugiau – 23, tai sudaro 6,04 proc. šiame vadovėlyje apibrėžiamų ekonomikos terminų. Vis dėlto iš 3 lentelės matyti, kad labiausiai pagal penkiažodžių ir ilgesnių terminų rodiklį išsiskiria čia lyginama Terminų banko terminija. Penkiažodžių ir ilgesnių terminų joje net daugiau negu keturžodžių (plg. 140 ir 119), jų daugiau ir už vienažodžius terminus (plg. 140 ir 105). Taigi, nors trižodžių ir keturžodžių terminų grupių aptarimas atskleidė, kad ilgesnių ir ilgų terminų gana daug ir kituose šaltiniuose, iš penkiažodžių ir ilgesnių terminų grupės rodiklio matyti, kad ilgiausi terminai būdingi čia lyginamai Terminų banko terminijai. Kita vertus, atskirų rodiklių palyginimas išryškina, kad ji tik pagal penkiažodžių ir ilgesnių terminų rodiklį labiausiai ir skiriasi. Trižodžių terminų persvara, palyginti su vienažodžiais, ryškėja ir kaip kitiems terminų tvarkybos šaltiniams būdinga ypatybė, tekstinės ekonomikos terminijos tvarkybos šaltiniai atskleidžia ir palyginti didelį polinkį teikti keturžodžius ekonomikos terminus.

Tiesa, smulkesnė penkiažodžių ir ilgesnių terminų grupės analizė parodytų, kad iš 140 Terminų banke teikiamų ekonomikos srities terminų, kurie čia priskiriami ilgiausių terminų grupei, daugiausia ir yra sudarytų būtent iš penkių žodžių – jų čia 59. Vis dėlto čia pateikti ir 43 šešiažodžiai terminai, taip pat 27 septyniažodžiai terminai. Tiesa, terminų, sudarytų iš keliolikos žodžių, kaip minima A. Umbraso 2013 m. straipsnyje, tarp ekonomikos sričiai Terminų banke priskirtų aprobuotų teisės aktų terminų rasti vos keli.

Ilgiausias – trylikazodis terminas *viešojo pirkimo–pardavimo sutarties arba preliminariosios viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo atidėjimo terminas*. Kituose šaltiniuose ilgiausias terminas – devyniažodis, t. y. *kvalifikuotoji įstatinio kapitalo dalis ir / arba balsavimo teisių dalis* ETŽ, tačiau apskritai juose ilgesni nei penkiažodžiai terminai reti. Pvz., verstiniame AEŽ, kur pateikti 54 aptariamąsios grupės terminai, penkiažodžiai yra net 47 terminai, šešiažodžių vos penki, o ilgiausias čia – aštuoniažodis terminas *profesijų narių ir ne narių darbo užmokesčio skirtumai*.

Dvižodžiai terminai, kaip matyti iš 3 lentelės, sudaro daugiau ar mažiau nei pusę skirtinguose šaltiniuose teikiamų ekonomikos terminų. Gerokai mažiau jų tarp čia lyginamų Terminų banko terminų (330 iš 910), gerokai daugiau – tarp verstinio AEŽ terminų. Ne visiškai vienodos ir vienažodžių terminų sudaromos dalys: VU vadovėlyje tarp jame apibrėžiamų ar aiškinamų ekonomikos terminų vienažodžių terminų yra 9,97 proc., tarp čia pasirinktų Terminų banko terminų tokių terminų yra 11,54 proc., KTU vadovėlyje – 14,98 proc. Tačiau pagal vienažodžių terminų dalį akivaizdžiai skiriasi R. Vainienės sudarytas aiškinamasis žodynas: jame pateikti vienažodžiai terminai sudaro net 34,21 proc. šio žodyno terminijos duomenų. Kaip aiškėja, šis žodynas ne tik vienintelis iš nagrinėjamų šaltinių, kuriame vienažodžių–trižodžių terminų grupės pagal grupės dydį išsidėsto paprastai konstatuojama seka, bet ir išsiskiriantis pačių trumpiausių terminų gausumu šaltinis. Be to, ir keturžodžių, taip pat penkiažodžių terminų, palyginti su visais terminais, čia pateikta labai nedaug, o tai rodytų, kad terminų trumpumo principas šiame terminografinės terminų tvarkybos šaltinyje ištis taikomas. Kaip rodytų A. Umbraso pateikti 27 įvairių sričių terminų žodynuose teikiamų terminų ilgio skaičiavimai, šiame žodyne teikiamų terminų ilgio duomenys beveik atitinka jo nustatytą vidurkį: vienažodžių terminų tuose žodynuose nustatyta apie 32 proc., o ETŽ jų 34,21 proc., dvižodžių terminų atitinkamai 52 proc. ir 51,72 proc., trižodžių – apie 12 proc. ir 11,29 proc., keturžodžių – apie 3 proc. ir 2,05 proc., penkiažodžių ir ilgesnių – apie 1 proc. ir 0,74 proc. Tačiau kitame iš čia lygintų terminų žodynų – verstiniame AEŽ – pateikti vienažodžiai terminai sudaro 13,70 proc., taigi kur kas mažiau nei ETŽ ir kur kas mažiau nei bendras vidurkis, trižodžiai terminai gerokai nusveria vienažodžius – jie sudaro 21,87 proc. Jau minėta, kad daugiau čia pateikta ir keturžodžių terminų. Tiesa, šiame žodyne dvižodžių terminų daugiau (1 518 iš 2 716), jie sudaro 55,89 proc.

A. Umbrasas (2013: 113), atkreipęs dėmesį į termino *daugiažodžiai terminai* svyravimus ir prie daugiažodžių terminų priskyręs taip pat ir trižodžius terminus, suskaičiavo, kad 2013 m. Terminų banke pateikti aprobuoti teisės aktų daugiažodžiai terminai sudarė 57 proc. Šiuo atveju vertinant tik ekonomikos terminams priskirtų teisės aktų terminų ilgį, ta persvara būtų kiek mažesnė – 52,20 proc. Kaip leido spręsti ir atskirų rodiklių vertinimas, pagal bendrą daugiažodžių terminų rodiklį nuo šio šaltinio pernelyg nenutoltų abu tekstinės terminų tvarkybos šaltiniai: VU vadovėlyje pateikti trižodžiai ir ilgesni ekonomikos terminai sudaro 45,41 proc., KTU vadovėlyje – 38,55 proc. Kiek labiau pagal teikiamų daugiažodžių terminų rodiklį skiriasi AEŽ – jame trižodžių ir ilgesnių terminų yra 30,41 proc. Tačiau

daug mažiau tokių terminų aiškinamajame ETŽ – 14,08. Taigi, nors šiuo atveju pasirinkta lyginti vos pora terminų žodynų, ir iš jų matyti, kad net ir vienos srities terminografinės terminų tvarkybos šaltiniuose trumpumo principas gali būti taikomas nevienodai, net jei abu ekonomikos terminų žodynai išleisti panašiu metu: verstinis AEŽ – 2006 m., R. Vainienės sudarytas ETŽ – 2008 m. Žinoma, trumpumo principo taikymo skirtumus verstiniame žodyne kaip tik ir galėtų lemti būtent verstinis žodyno pobūdis.

Tačiau tikslas nustatyti, kas lemia trumpumo principo taikymo panašumus ar skirtumus, šiuo atveju nekeltas. Tai reikėtų tirti atskirai (pvz., lyginant AEŽ pateikiamus angliškus ir lietuviškus terminus, nagrinėjant skirtingų kryptių terminų tvarkybai taikomas rekomendacijas, išsamiai nagrinėjant pačią terminiją). Šiuo atveju, išnagrinėjus trumpumo principo teorinį vertinimą, keltas tikslas patikrinti, ar jis vienodai taikomas skirtingų kryptių terminų tvarkyboje, apie tai sprendžiant iš terminų ilgio rodiklių. Orientuojantis tik į vienos srities terminus ir lyginant skirtingus jų ilgio rodiklius paaiškėjo, kad skirtumų susidaro, bet esama ir kai kurių panašumų. Kitaip nei buvo galima spręsti iš kitų terminų ilgio duomenų pateikiančių darbų lyginimo, Terminų banke teikiama aprobuota ekonomikos terminija labiausiai išsiskiria tik pagal ilgiausių – penkiažodžių ir ilgesnių – terminų rodiklį. O ilgų (keturžodžių) ir ilgesnių (trižodžių) terminų daug ir tekstinės ekonomikos terminų tvarkybos šaltiniuose, trižodžiai terminai vienažodžius nusveria ir viename iš terminų žodynų. Terminų žodynuose, kaip galima spręsti iš dviejų šaltinių lyginimo, apskritai teikiami trumpesni ekonomikos terminai, tačiau ir iš šių dviejų šaltinių lyginimo matyti, kad terminografinėje terminų tvarkyboje taip pat gali būti trumpumo principo taikymo skirtumų.

Kadangi tikslas nustatyti išryškėjusių trumpumo principo taikymo skirtumų priežastis čia nekeltas, tai ir pati terminija išsamiau nenagrinėjama. Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį į kelias jos ypatybes, kurios aktualios kelto tikslo požiūriu.

Kai kurios terminijos ypatybės

Kadangi paaiškėjo, kad čia lyginta Terminų banko terminija nuo kituose terminų tvarkybos šaltiniuose teikiamos terminijos labiausiai skiriasi pagal ilgiausių – penkiažodžių ir ilgesnių – terminų dalį, o bent jau dalis ilgų terminų, kaip atkreiptas dėmesys aptariant terminų ilgio duomenų pateikiančius darbus, terminologų yra vertinami kaip aprašomieji terminai, tai aktualu panagrinėti būtent šios grupės terminus, t. y. patikrinti, ar terminų trumpumo principo taikymo skirtumą rodančios penkiažodžių ir ilgesnių terminų persvaros (už juos daugiau tik dvižodžių terminų) šiame terminų tvarkybos šaltinyje nelemia būtent tokie terminai. Juolab kad ir 2023 m. skelbtame A. Umbraso straipsnyje atskleista, jog jų šiame kompiuterinės terminų tvarkybos šaltinyje teikti nevengiama.

Tiesa, aprašomojo termino sąvoka, kaip ir trumpo termino ar ilgo termino sąvoka, terminologijoje gana neapibrėžta. Štai ekonomikos terminų aptarimas rodytų, kad aprašomaisiais lyg ir būtų linkstama laikyti visus keturžodžius terminus. Pateikus tokių pavyzdžių kaip *finansinės investicinės veiklos pajamos*, *gyventojų pasiskirstymas pagal pajamas*, *išeitinės pašalpos ir kompensacijos*, *mažėjančio ribinio naudingumo dėsnis* apibendrinama, kad

iš tikrųjų tai nėra tikrieji terminai – jie vadinami aprašomaisiais (Babickienė 2012: 60). Kitokią aprašomojo termino sampratą rodytų K. Gaivenio (2014 [1994]: 205) aptariamas terminų skirstymas: nurodęs, kad sudėtiniai terminai gali būti dvižodžiai, trižodžiai ir apskritai daugiažodžiai, pavyzdį *neregistruotųjų vertybinių popierių rinka* autorius pateikia kaip daugiažodžio termino pavyzdį, o kaip vadinamuosius aprašomuosius sudėtinius terminus mini *kopūstai po dobilų, įsėtų į vikių ir avižų mišinį žaliajam pašarui ir nacionalinių pajamų sukūrimo, paskirstymo, perskirstymo ir galutinio panaudojimo balansas*. A. Umbrasas (2023: 162–163), aptardamas Terminų banke teikiamus terminus terminiško požiūriu ir kreipdamas dėmesį į terminiško sąvokos neaiškumus, svarsto, kad termino *už įslaptintos informacijos apsaugą atsakingas asmuo* terminiškas didesnis nei termino *asmuo, atsakingas už radioaktyviųjų šaltinių fizinę saugą* terminiškas, nes jame nėra skyrybos ženklų, pažymins teikiamas terminams įprastesnėje prepozicijoje. Mažo terminiško terminais autorius būtų linkęs laikyti žodžių junginius su šalutiniais sakiniais, pvz., *užsieniečiai, kuriems suteikta papildoma apsauga ar laikinoji apsauga Lietuvos Respublikoje*, ar konstrukcijas, į kurias įtraukta komentuojamojo pobūdžio informacija, pvz., *leidimas vežti radioaktyviąsias atliekas, išskyrus radioaktyviąsias atliekas, susidariusias branduolinio kuro ciklo metu*. Lygindamas terminus *vyriausybės vertybinio popieriaus, banderolės, keleivinio transporto bilieto, oficialiojo žymėjimo ženklo, dokumento blanko privalomoji forma ir žmonių sveikatai ir (arba) aplinkai pavojingi geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros elementai*, jis linksta manyti, kad pastarojo junginio terminiškas didesnis bent jau todėl, kad juo apibūdinamas vienas objektas, nėra išvardijimo. Tačiau A. Mitkevičienė (2019) yra paabejojusi ir dėl terminų, kurių sujungiamuosius dėmenis sieja alternatyvūs jungtukai *ir (ar)* arba *ir (arba)*, terminiško. Albinas Drukteinis (2011), nagrinėdamas dviejuose terminų žodynuose teikiamus jūreivystės sudėtinius terminus, regis, būtų linkęs kreipti dėmesį į dėmenų raiškos įvairovę. Pasak jo, „[S]udėtiniams terminams būdingi kilmininkai yra abstraktesni, o vadinamieji semantiniai linksniai (naudininkas, įnagininkas, vietininkas) santykį perteikia konkrečiau, santykio konkretumo ypač pasiekama prielinksninėmis konstrukcijomis. Tokia terminų raiška rodo nepakankamai susiformavusią terminiją, artimą specialiosios kalbos vartosenos frazėms, bet nebendrinančią sąvokų santykio pagal termino reikalavimus ar polinkius“ (Drukteinis 2011: 252). Vis dėlto įvairesnės raiškos terminų nagrinėjant įvairių sričių terminiją fiksuojama jau ir tarp trižodžių terminų (pvz.: Akelaitis 2008; Džežulskienė 2010; Gaivenis 2014 [1975]), juolab tarp už juos ilgesnių terminų (pvz., Mockienė, Rackevičienė 2018).

Taigi, nesant aiškių aprašomųjų ar mažo terminiško terminų skyrimo nuo tikrųjų terminų kriterijų, šiuo atveju bus kreipiamas dėmesys į tuos Terminų banke teikiamus penkiažodžius ir ilgesnius ekonomikos terminus, kurie kitiems čia nagrinėtiems terminų tvarkybos šaltiniams nebūdingi.

Tarp kituose šaltiniuose teikiamų penkiažodžių ir ilgesnių terminų (taip pat ir kitose terminų grupėse) rastas tik vienas terminas, kurio dėmenis sieja alternatyvūs jungtukai *ir (ar)*, *ir (arba)*: *kvalifikuotoji įstatinio kapitalo dalis ir / arba balsavimo teisių dalis* ETŽ. Tarp ilgųjų

Terminų banko terminų jų šiuo atveju rasti penki, pvz.: *mokslinių tyrimų ir (arba) eksperimentinės plėtros paslaugos teikėjas, įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrinti kreditoriaus reikalavimai, maisto prekių ir (arba) gėrimų tiekėjas*. Čia teikiama ir 10 jungtuku ar, arba sujungtus dėmenis turinčių terminų, įskaitant ir patį ilgiausią *viešojo pirkimo–pardavimo sutarties arba preliminariosios viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo atidėjimo terminas*, dar plg.: *atitikties vertinimo įstaigos ar jos veiklos neatitiktis, valstybės arba savivaldybės pavesta komercinė funkcija*. Kituose terminų tvarkybos šaltiniuose tokių terminų nerasta nei tarp penkiažodžių ir ilgesnių terminų, nei kitose terminų grupėse.

Tiesa, terminai, kurių dėmenis jungia sujungiamasis jungtukas *ir*, paplitę ne tik tarp Terminų banke teikiamų penkiažodžių ir ilgesnių ekonomikos terminų. Jų šioje Terminų banko grupėje 26, pvz.: *kandidatas į Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto narius, valstybės technologijų ir inovacijų politiką įgyvendinanti institucija, viešosios paslaugos smulkiajam ir vidutiniam verslui*. Verstiname AEŽ, kuriame pateikti 54 penkiažodžiai ar ilgesni terminai, jų 24, pvz.: *profsąjungų narių ir ne narių darbo užmokesčio skirtumai, dvigubas apmokestinimas ir jo panaikinimas, kainų ir tauriųjų metalų monetų mechanizmas*. Tarp VU vadovėlyje rasto 51 šios grupės ekonomikos termino jų 11. Terminijoje tokių terminų fiksuojama jau seniai, pvz., 1968 m. straipsnyje (Gaivenis 2014 [1968]: 44). Kaip matyti ir iš teiktų pavyzdžių, dauguma jų sudaryti tuo jungtuku jungiant du žodžius, o vadinamojo išvardijamojo jungimo atvejų vos vienas kitas. Tai Terminų banke pateiktas terminas *stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė*, kituose šaltiniuose pateikti terminai *privalumų, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė* ETŽ, *planavimo, programavimo ir finansavimo sistema, struktūros, elgsenos ir veiksmingumo schema, muitai, akcizai ir apsauginiai mokesčiai, Lewiso, Fei ir Raniso modelis* AEŽ.

Prijungimo būdu sudarytų penkiažodžių ir ilgesnių ekonomikos terminų, teikiamų Terminų banke, raiškos įvairovė nėra didelė, jei tuo rodikliu laikytume ne būdvardžio, būdvardiškojo žodžio ar daiktavardžio kilmininku, o kitais linksniais ar prielinksninėmis konstrukcijomis reiškiamus šalutinius terminų dėmenis. Keli terminai sudaryti prie pagrindinio ar šalutinio termino dėmens jungiant naudininką, galininką ar bendratį, pvz.: *žemės paėmimo visuomenės poreikiams projektas, pagalba juridinio asmens finansiniams sunkumams įveikti, centrinių valstybinio administravimo subjektų sistemai priklausanti perkančioji organizacija, didelę rinkos galią turinti mažmeninės prekybos įmonė, viešojo administravimo institucijai pavaldi įstaiga, tręšiamojo produkto pateikimas Lietuvos Respublikos rinkai*. Vienas terminas sudarytas su prieveiksmiu: *laikiniai nedraudžiama eksporto kredito rizika*. Dar keli terminai sudaryti su prielinksninėmis konstrukcijomis: *skola pagal kitos institucijos perleistą reikalavimo teisę, sprendimas dėl pirkėjo kredito draudimo limito, pranešimas apie poveikio aplinkai vertinimo pradžių, ilgalaikis sąlytis su žmogaus oda, valstybės specialioji garantija už garantijų instituciją*. Tačiau tarp kitų prijungimo būdu sudarytų penkiažodžių ir ilgesnių terminų šalutinių dėmenų akivaizdžiai vyrauja kilmininkas (daiktavardžių, būdvardžių ar būdvardiškųjų žodžių), pvz.: *antraeilis paskolos užtikrinimo grąžinimo būdas, įmonės restruktūrizavimo plano paveikiamas kreditorius, tabako gaminių*

didmeninės prekybos sandėlis. O kai kurių terminų šalutiniai dėmenys yra išreikšti vien tik kilmininku, pvz.: koncesijos sutarties sudarymo atidėjimo terminas, obligacijų emisijos išpirkimo atidėjimo terminas, matavimo indo tūrio kontrolės sistemos įvertinimas, elektroninės atpažinties atitikties vertinimo įstaiga, nekilnojamojo turto nuomos elektroninio konkurso organizatorius, atnaujinamo valstybės nekilnojamojo turto sąrašo papildymas, valstybės garantuojamos garantijų institucijos garantijos gavėjas, įmonių restruktūrizavimo administratoriaus kvalifikacijos egzaminas, juridinio asmens bankroto proceso administravimo išlaidų rizika, tabako gaminių didmeninės prekybos sandėlis.

Iš kitų čia nagrinėtų šaltinių, kuriuose kiek daugiau pateikta penkiažodžių ir ilgesnių terminų, matyti panaši tendencija. Pvz., verstiniamo AEŽ, kuriame pateikti 54 penkiažodžiai ar ilgesni terminai, iš 30 terminų, kurių dėmenis sieja tik prijungiamasis ryšys, 12 terminų šalutiniai dėmenys yra išreikšti vien tik kilmininku, pvz.: *pastoviojo pakeitimo elastingumo gamybos funkcija, bendrojo vidaus pagrindinio kapitalo sudarymas, diskontuotojo grynujų pinigų srauto pajamingumas, grynujų natūrinių mainų prekybos sąlygos, kintamojo pakeitimo elastingumo gamybos funkcija*. Kitokios priklausomųjų dėmenų raiškos atvejai retesni, pvz.: *prekyba mažo darbo užmokesčio produktais, trumpalaikės skolos pakeitimas ilgalaikė skola, realiųjų kaštų metodas tarptautinėje prekyboje*.

Iš jau teiktų Terminų banko ilgųjų terminų pavyzdžių, tokių kaip *tręšiamojo produkto pateikimas Lietuvos Respublikos rinkai*, matyti, kad į kai kurių Terminų banke teikiamų ilgųjų terminų sudėtį įtraukta ir tikrinių geografinių objektų ar įmonių pavadinimų, įskaitant ir simbolinius, dar plg.: *Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, Europos ekonominės erdvės susitarimo dalyvė, Europos techninio įvertinimo patvirtinimo dokumentas, akcinei bendrovei Turto bankui perduota mokestinė nepriemoka, negražinta „Invegos“ garantuotos paskolos suma*. Kitų šaltinių terminijoje net ir tarp trumpesnių terminų tokie atvejai reti: *valstybinis gamybos organizavimas Rytų Europoje, Rytų Europos šalių mišrioji bendrovė, Dow Jones indeksas, Financial Times aktuariniai akcijų indeksai, Financial Times paprastasis pramonės indeksas* (kaip rašyta aptariant duomenų atranką, individualieji tikriniai vardai į lyginamų duomenų imtį neįtraukti). Taigi, tokie terminai būdingesni Terminų banke teikiamų ilgųjų ekonomikos terminų grupei. Be to, kaip matyti iš pavyzdžio *akcinei bendrovei Turto bankui perduota mokestinė nepriemoka*, į terminą įtraukiami ir gimininiai žodžiai, o iš vos kelių kituose šaltiniuose pateiktų tokių terminų matyti, kad gimininis žodis praleidžiamas.

Tačiau terminai, sudaryti su asmenvardžiu ar vietovardžiu, jau yra kitiems terminų tvarkybos šaltiniams būdinga ypatybė. Abiejuose vadovėliuose apibrėžiamas terminas *Kobo ir Duglaso gamybos funkcija*, VU vadovėlyje dar ir *Harrodo ir Domaro ekonominės plėtros modelis*. Verstiniamo AEŽ apibrėžiami ilgi terminai *Heckscherio ir Ohlino tarptautinės prekybos metodika, Modiglieni'o ir Millerio kapitalo kaštų teorija, Cobbo ir Douglasso gamybos funkcija, išplėstinis Dickey ir Fullerio kriterijus*. Tiesa, ilgiausių terminų grupėse tokių terminų nedaug, tačiau jų ypač daug tarp trumpų terminų. Pvz., tarp AEŽ pateiktų dvižodžių terminų jų 98, pvz.: *Bayeso metodai, Cramerio taisyklė, Wagnerio dėsnis, Engelio*

dėsnis, Okuno dėsnis, Engelio kreivė, Eulerio teorema, Juglaro ciklas, Kalmano filtravimas, Keyneso planas, Rawlso teisingumas, Pigou mokestis. Dauguma šių terminų asmenvardinės kilmės, bet yra ir toponiminės, pvz.: *Austrijos mokykla, Lozanos mokykla, Čikagos mokykla, Briuselio konferencija*. ETŽ tarp dvižodžių tokių terminų 28. Nors jų palyginti daug ir tarp ilgesnių – trižodžių terminų (AEŽ – 29, ETŽ – 28), vadovėliuose teikiamos apibrėžtys atskleistų, kad tokie terminai gali būti būdas išvengti dar ilgesnio, vadinamojo aprašomojo, ekonomikos termino, pvz.:

„Ryšį tarp nedarbo lygio ir bendrojo nacionalinio produkto apimties atsilikimo nuo potencialiojo BNP matematiškai 1960 m. įrodė žymus JAV makroekonomikos tyrinėtojas Arturas Okunas <...>. Ši teorija įvertinta teigiamai ir ekonomikos moksle žinoma kaip Okuno dėsnis.

Okuno dėsnis (Okun's law) teigia, jog yra reguliarus neigiamas ryšys tarp faktiško BNP (Y) ir potencialiojo BNP (Y_p) procentinio santykio bei skirtumo tarp faktiško ir natūraliojo nedarbo lygio“ VU 2017.

Čia lyginamai Terminų banko terminijai, kaip rodytų ne tik analizuojama ilgųjų terminų grupė, bet ir kitos terminų grupės, tokie terminai visai nebūdingi. Rastas tik vienas su asmenvardžiu sudarytas terminas: *Celsijaus temperatūra*.

Lyginant penkiažodžių ir ilgesnių terminų grupes, taip pat išsiskiria keli Terminų banke pateikti ekonomikos terminai, į kuriuos įtrauktas tikrinis pavadinimas yra santrumpa, pvz.: *uždarosios akcinės bendrovės ILTE negarantuota obligacijų emisijos dalis, uždarosios akcinės bendrovės ILTE atsakomybės limitas, uždarosios akcinės bendrovės ILTE garantijos išmoka*. Viename iš terminų santrumpa rašoma skliaustuose: *nuo koronaviruso (COVID-19) pandemijos nukentėjęs turgavietės prekiautojas*.

Pavienių terminų su raidinėmis, simbolinėmis ar net grafinėmis santrumpomis užrašytais terminų dėmenimis pateikiama ir kituose šaltiniuose. Vienų jų tokia raiška, kaip galima spręsti iš terminų *sutarto iki 2 m. termino indėlis, įspėjamojo laikotarpio iki 3 mėn. imtinai indėlis, 100 % atsargų bankininkystė* VU 2017, susijusi tik su termino rašymo būdu. Kebčiau vertinti kitus terminus, kurių raidine ar simbole santrumpa užrašytas dėmuo žodinio atitikmens neturi, pvz., *suderintasis daugialypės koreliacijos koeficientas R²* (daugiau žr. Mitkevičienė 2024). Tačiau terminus, sudarytus su santrumpomis, kitaip nei pačias santrumpas, terminais linkstama laikyti. Pvz., K. Gaivenis (2014 [1968]: 35), aptardamas iš dviejų ar trijų dėmenų sudarytų terminų gramatinės konfigūracijas, minėjo ir terminų, kurių šalutiniai dėmenys reiškiami raidiniais ar skaitmeniniais dėmenimis (pvz.: *α-dalelė, n–p perėjimas*), nors ir pridūrė, kad jie daug ką turi bendra su nomenklatūra. Taigi, terminai su tokiais dėmenimis įtraukti ir pateikiant bendrus terminų ilgio duomenis, santrumpa ar skaitmeniu užrašomą termino dėmenį prilyginant atskiram žodžiui. Kebčiau terminologiniu požiūriu vertinti visą terminą atstojančias santrumpas, o čia nagrinėtuose šaltiniuose tokių atvejų pasitaiko, pvz.: *FT-SE 100, MV = PT, LIBOR AEŽ*. Aiškinamajame R. Vainienės sudarytame žodyne, kuriame penkiažodžių ir ilgesnių terminų fiksuota tik devyni, tokių

terminų net 17, pvz.: *EBIT*, *EBITDA*, *BALTIX*, *INCOTERMS*, *LIFO*, *VILSE*, *LITIN-10*, *P1*, *P2*, *P2*, *P3*. Kaip atkreipia dėmesį ir A. Mitkevičienė (2024), jų vertinimas keblus, dar nepakankamai išnagrinėtas, todėl šiuo atveju į lyginamų terminų tvarkybos duomenų imtį šie atvejai ir neįtraukti. Vis dėlto akivaizdu, kad žodiniai šių santrumpų atitikmenys būtų ilgesni, dėl to kiek padidėtų ir ETŽ, atskleidusiame polinkį teikti ypač trumpus terminus, rastų ilgųjų terminų kiekis.

IŠVADOS

Terminų trumpumo principas, kuris formuluojamas kaip vienas iš terminologijos principų, taikytinų tiek terminus kuriant, tiek juos tvarkant, lietuvių terminologijoje plačiau nesvarstomas, tačiau, panagrinėjus jo teorinį vertinimą, paaiškėjo, kad jis nėra visiškai vienodas. Viena, trumpumas laikomas tokio paties rango principu kaip ir kiti terminologijos principai ar net iš jų išskiriamas kaip svarbus, kita, jis laikomas tik papildomu principu. Viena, jis laikomas aktualesniu tik terminų vartosenai, kita, pastebima, kad trumpumo siekis aktualus ir terminų tvarkybai.

Susisteminus įvairiuose darbuose teikiamas pastabas terminų trumpumo principo klausimu, kaip galimi jo problemiško veiksniai paaiškėjo atitinkamas terminų tvarkybos reglamentavimas, terminų gausėjimas ir jo galimi sudaryti terminų tvarkybos iššūkiai, verčiamų tekstų daugėjimas ir su tuo susijusi kitų kalbų terminijos įtaka, sąvokų sudėtingėjimas, dėl kurio kyla poreikis plėsti jau vartojamus trumpesnius terminus, galintys susidaryti prieštaravimai tarp trumpumo principo ir kitų terminologinių principų, sąvokų ypatumai ar funkcinio stiliaus skirtumai.

Pamėginus patikrinti, ar trumpumo principo taikymui gali turėti įtakos toks veiksnys kaip terminų tvarkybos krypties skirtumai ar konkretaus tvarkybos šaltinio ypatumai, ir apie tai sprendžiant iš skirtinguose terminų tvarkybos šaltiniuose teikiamų ekonomikos terminų ilgio rodiklių, paaiškėjo, kad apskritai šis principas net ir vienos srities terminų tvarkyboje taikomas nevienodai, tačiau esama ir kai kurių panašumų. Nors terminų ilgio duomenų teikiančių darbų lyginimas rodytų, kad vienažodžių terminų paprastai fiksuojama daugiau nei trižodžių, čia lyginti ekonomikos terminijos tvarkybos duomenys rodo, kad trižodžių terminų, išskyrus vieną terminų žodyną, teikiama daug daugiau nei vienažodžių. Tekstinei terminų tvarkybai atstovaujančiuose šaltiniuose gana didelė ir keturžodžių ekonomikos terminų dalis, o viename iš jų keturžodžiai terminai net nusveria vienažodžius. Taigi, kitaip, nei buvo galima kelti prielaidą iš teisės aktų terminų tvarkybos Terminų banke aptarimo ir kitų terminų ilgio duomenų teikiančių darbų lyginimo, ilgesnių (trižodžių) ir ilgų (keturžodžių) ekonomikos terminų daug teikiama ne tik Terminų banke tvarkant teisės aktų terminiją, bet ir tekstinei terminų tvarkybai atstovaujančiuose ekonomikos vadovėliuose aukštosios mokykloms, trižodžiai terminai nusveria vienažodžius ir viename iš tyrimui pasitelktų ekonomikos terminų žodynų. Tačiau pagal ilgiausių – penkiažodžių ir ilgesnių – terminų dalį išsiskiria Terminų banke tvarkoma ekonomikos srities teisės aktų terminija, ir būtent šis rodiklis rodytų trumpumo principo taikymo skirtumų.

Nors tekstinės terminų tvarkybos šaltinių – vadovėlių aukštosioms mokykloms – šiuo atveju lyginta nedaug, jų duomenys rodytų trumpumo principo taikymo panašumų. Terminografinės krypties terminų tvarkybos darbuose, kaip galima spręsti iš poros šios krypties šaltinių lyginimo, apskritai teikiami trumpesni ekonomikos terminai. Vis dėlto ir iš dviejų vieno laikotarpio šaltinių lyginimo matyti, kad terminografinėje terminų tvarkyboje taip pat gali būti trumpumo principo taikymo skirtumų.

ŠALTINIAI

- AEŽ 2006: *Aiškinamasis ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodynas* [Explanatory English–Lithuanian Dictionary of Economics], sud. David A. Pearce, Vilnius: TEV.
- ETŽ 2005: *Ekonomikos terminų žodynas* [Dictionary of Economic Terms], R. Vainienė, Vilnius: Tyto alba.
- KTU 2008: *Makroekonomika* [Macroeconomics]: vadovėlis ekonominių specialybių studentams, V. Snieška, V. Baumilienė, D. Bernatonytė, J. Čiburienė, A. Juozapavičienė ir kt., 3-iasis patais. ir patiksl. leidimas.
- TB: *Lietuvos Respublikos terminų bankas* [Term Bank of the Republic of Lithuania]. Prieiga internete: <https://terminai.vlkk.lt>.
- VU 2017: *Makroekonomika* [Macroeconomics], V. Gavelis, P. Gylys, V. Mačiekus, N. Minkevičienė, R. Paliulytė, E. Ulvidienė, L. Urbšienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

LITERATŪRA

- Akelaitis Gintautas 2008: Sudėtinių administracinių terminų struktūriniai modeliai [Structural Models of Compound Administrative Terms]. – *Specialybės kalba: terminija ir studijos*, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 5–12. Prieiga internete: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/c8c34236-02bf-4a9d-a9c5-8075abb5e764/content>.
- AMVA 2015: *Aukštųjų mokyklų vadovėlių kalbos taisyklingumo vertinimo tvarkos aprašas* [Description of the Procedure for Assessing the Language Regularity of Higher Education Institutions' Handbooks]. Prieiga internete: <https://www.vlkk.lt/aktualiausias-temos/svietimas/vadoveliu-aprobavimas/aukstuju-mokyklu-vadoveliu-kalbos-vertinimo-tvarkos-aprasas?lang=lt>.
- Andriuškaitė Ramunė 2000: J. Balčikonio kalbotyros terminų sandara ir savitumas [The Structure and Distinctiveness of J. Balčikonis' Terms of Linguistics]. – *Terminologija* 7, 59–75. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/713/804>.
- Apie LRTB: *Apie Lietuvos Respublikos terminų banką* [About Terminology Bank of the Republic of Lithuania]: Prieiga internete: <https://terminai.vlkk.lt/Apie%20LRTB>.

- Auksoriūtė Albina 1996: Sudėtinių terminų vartosenos netikslumai [Inaccuracies in the Use of Compound Terms]. – *Terminologija* 3, 47–49. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/754/845>.
- Auksoriūtė Albina 2024: *Lietuviški augalų ir grybų vardai XIX a.: Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos ir Lauryno Roko Ivinskio vardynai* [Lithuanian Names of Plants and Fungi in the Nineteenth Century: Lists of Names by Jurgis Ambraziejus Pabrėža and Laurynas Rokas Ivinskis]: monografija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Babickienė Zofija 2012: Ekonomikos terminų gramatinių ir leksinių variantų sklaida: norma ir realybė [Occurance of Grammatical and Lexical Variants of Economic Terms: Standard and Reality]. – *Specialybės kalba: gramatika ir logika: mokslinių straipsnių rinkinys*, par. G. Akelaitis, Z. Babickienė, V. Mažeikienė, L. Pečkuvienė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 51–64. Prieiga internete: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/938c4e5e-c097-4739-aead-3c16414b8dea/content>.
- Bielinskienė Agnė, Boizou Loïc, Grigonytė Gintarė, Kovalevskaitė Jolanta, Rimkutė Erika, Utkā Andrius 2015: *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas* [Automatic Identification and Definition of Lithuanian Terms], e. leidimas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras. Prieiga internete: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/559abb58-b5d1-4fa5-a907-45af03a3feb3/content>.
- Bielinskienė Agnė, Kazlauskienė Asta, Rimkutė Erika, Tamošiūnaitė Aurelija 2014: *Lietuvių bendrinė kalba: normos ir vartosena* [Standard Lithuanian: Norms and Usage]: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus.
- BKTP 1997: *Lietuvių bendrinės kalbos tvarkybos principai, kodifikacijos kriterijai ir jų taikymas* (VLKK 1997 01 30). Prieiga internete: <https://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/kalbos-tvarkybos-principai-kodifikacijos-kriterijai?lang=lt>.
- Bliūdžuvienė Nijolė, Černiauskaitė Violeta 2021: Terminologinių duomenų tvarkybos modelis: *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros terminų žodynas* [Model of Terminological Data Management: *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros terminų žodynas*]. – *Knygotyra* 77, 306–330.
- Bružaitė Neringa, Rekašius Tomas 2016: Žodžių dažnių pasiskirstymo analizė skirtingų žanrų lietuvių kalbos tekstuose [Statistical Analysis of Word Frequency Distribution in Lithuanian Texts of Different Genres]. – *Lithuanian Journal of Statistics / Lietuvos statistikos darbai* 55(1), 61–69.
- Cabré Castelvī Maria Teresa 2003: Theories of Terminology. Their Description, Prescription and Explanation. – *Terminology* 9(2), 163–199.

- Drukteinis Albinas 2011: Sintaksiniai sudėtinių jūreivystės terminų modeliai [Syntactic Patterns of Compound Maritime Terms]. – *Res humanitariae* 10, 234–255.
- Džežulskienė Judita 2010: Prepozicinė ir postpozicinė modifikacija: trižodžių angliskų ir lietuviškų terminų gretinamoji analizė [Pre- and Post-Nominal Modification: A Contrastive Investigation of English and Lithuanian Three-Word Terms]. – *Kalbotyra* 62, 7–21.
- Gaivenis Kazimieras 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos matmenys* [Lithuanian Terminology: Theoretical and Management Dimensions], Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Gaivenis Kazimieras 2014: *Rinktiniai raštai* [Selected Works], sud. J. Gaivenytė-Butler, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- ISO 704-87: *Terminologijos principai ir metodai. Lietuvos RST 1115-90* (ISO 704-87) [Principles and Methods of Terminology. Lithuanian National Standard RST 1115-90 (ISO 704-87)], Vilnius.
- Kaulakienė Angelė, Makariūnienė Eglė 2014 [1999]: Statistinis terminų trumpumo vertinimas [Statistical Assessment of Term Brevity]. – Kaulakienė Angelė. *Terminologija. Terminografija. Terminija*: straipsnių rinkinys, Vilnius: Technika, 36–38.
- Keinys Stasys 2002: Maironis ir mūsų literatūros mokslo terminologija [Maironis and Our Terminology of Literary Science]. – *Terminologija* 9, 26–54. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/682/773>.
- Keinys Stasys 2004: Terminologijos raida, būklė, vaidmuo ir uždaviniai į XXI amžių įžengus [The State, Development, Role and Tasks of Terminology at the Beginning of the 21th Century]. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 219–245.
- Keinys Stasys 2005: *Dabartinė lietuvių terminologija* [Contemporary Lithuanian Terminology], Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Keinys Stasys 2012: *Lietuvių terminologijos raida* [The Development of Lithuanian Terminology], Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 29–56.
- Keinys Stasys 2013: Dėl mokslo terminų vienareikšmiškumo supratimo [About Understanding the Unambiguity of the Terms of Science]. – *Terminologija* 20, 47–55. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/471/560>.
- Klimavičius Jonas 2003: Lietuvių terminografija: praeities bruožai, dabarties sunkumai ir uždaviniai [Lithuanian Terminography: Features of the Past, Difficulties of the Present and Tasks]. – *Leksikologijos ir terminologijos darbai: norma ir istorija*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 259–276.
- Kvažytė Regina 2005: *Mokomasis terminologijos žodynelis* [Educational Terminology Glossary], Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

- Litevkienė Nijolė 2013: Lietuviškų trižodžių terminų ir lotyniškų atitikmenų skirties atvejai [Aspects of Differentiation of Lithuanian Three-Word Anatomical Terms and Their Latin Equivalents]. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 12, 26–35.
- Litevkienė Nijolė 2014: Lotyniškų ir lietuviškų sudėtinių anatomijos terminų skirties atvejai [Cases of Difference of Latin and Lithuanian Compound Anatomical Terms]. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 13, 73–81.
- Litevkienė Nijolė 2015: Trižodžių anatomijos derinamojo pažyminio ir nederinamojo pažyminio lietuviškų terminų ir lotyniškų atitikmenų priklausomybė [Aspects of Dependency of Three-Component Terms of Attribute in Concord and Terms of Attribute not in Concord and Their Latin Equivalents]. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 15, 42–46.
- Mickienė Ilona, Briaukienė Birutė 2016: *Lietuvių terminologijos aspektai* [Aspects of Lithuanian Terminology]: metodinė mokomoji knyga, e. išteklius, Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internete: https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/lietuviu/Lietyvi%20terminologijos_aspektai_2016.pdf.
- Myking Johan 2001: Against Prescriptivism? The ‘Sociocritical’ Challenge to Terminology. – *IITF Journal* 12(1–2), 49–64.
- Mitkevičienė Asta 2015: Kai kurie terminų sinonimijos aspektai [Some Aspects of Synonymy of Terms]. – *Terminologija* 22, 39–60. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/518/608>.
- Mitkevičienė Asta 2019: Sujungiamasis ryšys terminuose: terminai su jungtukais *ir (ar)*, *ir (arba)* [Coordination in the Structure of Terms With Conjunctions *ir (ar)*, *ir (arba)* “and (or)”]. – *Terminologija* 26, 88–102. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/379/458>.
- Mitkevičienė Asta 2020: Ar terminų sinonimija yra trūkumas? [Is Synonymy of Terms an Imperfection?]. – *Bendrinė kalba* 93, 1–19. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/899/1112>.
- Mitkevičienė Asta 2022: Termininiai būdvardžiai internetinėje žiniasklaidoje [Terminological Adjectives in Online Media]. – *Terminologija* 29, 6–22. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/2178/2304>.
- Mitkevičienė Asta 2024: Alternatyvūs skirtingo dėmenų skaičiaus terminai [Alternative Terms With Different Numbers of Constituents]. – *Verbum* 15, 1–15. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/verbum/lt/article/view/35331/35518>.
- Mockienė Liudmila, Rackevičienė Sigita 2018: Models of Formation of Multi-Word Terms in Legal Acts of a Constitutional Nature in English and Lithuanian. – *Terminologija* 25, 55–76. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/120/108>.

- Noreikaitė Adelė 1994: Lietuvos Respublikos standartas „Terminologijos principai ir metodai“ [Standard of the Republic of Lithuania ‘Terminology Principles and Methods’]. – *Terminologijos vagos* 1, 99–100.
- Rimkutė Erika 2012: Automatinis švietimo ir mokslo terminų nustatymas lingvistiniais metodais [Automatic Identification of Science and Education Terms Using Linguistic Methods]. – *Terminologija* 19, 54–70. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/452/541>.
- Rimkutė-Ganusauskienė Aušra 2023: *Aprangos pavadinimai XXI a. 2-ojo dešimtmečio šaltinių pagrindu* [Clothing Names: on the Basis of Sources From the Second Decade of the 21st Century], Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://lki.lt/ausra-rimkute-ganusauskiene-aprangos-pavadinimai-mokslo-studija-2023>.
- Skujiņa Valentīna, Ilziņa Ilze Irena, Vasiļjevs Andrejs, Borzovs Juris 2006: Terminology Standards in the Aspect of Harmonization for International Term Database. – *Terminologija* 13, 17–32. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/613/704>.
- Smirnova Oksana, Rackevičienė Sigita 2016: ES teisės aktų terminai lietuvių ir prancūzų kalbomis [Terms of the EU Legal Acts in the Lithuanian and French Languages]. – *Kalba ir kontekstas* 7(1), 129–141.
- Šilobritaitė Diana 2008: Pirmųjų matematikos žodynėlių terminija [Terminology of First Dictionaries of Mathematics]. – *Terminologija* 15, 180–196. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/600/691>.
- Šilobritaitė Diana 2009: Pirmojo lietuviško aritmetikos uždavinyno terminai [Terms of the First Lithuanian Exercise Book of Arithmetic]. – *Terminologija* 16, 186 – 197.
- Šilobritaitė Diana 2011: Petro Vileišio aritmetikos vadovėlio *Keturi svarbiausieji veikalai aritmėtikos* terminai [Terms of Petras Vileišis Textbook of Arithmetics *Keturi svarbiausieji veikalai aritmėtikos*]. – *Terminologija* 18, 154–164. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/420/512>.
- Temmerman Rita 1997: Questioning the Univocity Ideal. The Difference Between Sociocognitive Terminology and Traditional Terminology. – *Hermes – Journal of Language and Communication in Business* 10(18), 51–90.
- Temmerman Rita 1998: Why Traditional Terminology Impedes a Realistic Description of Categories and Terms in the Life Sciences. – *Terminology* 5(1), 77–92.
- Temmerman Rita 2000: *Towards New Ways of Terminological Description. The Sociocognitive Approach*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- TV 2006: *Terminologijos vadovėlis Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos generalinio direktorato vertėjams* [Terminology Textbook for the

- Translators of the Lithuanian Language Department of the European Commission's Directorate-General for Translation], Liuksemburgas.
- TŽR 2007: *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai* [General Requirements for the Preparation of Terminology Dictionaries]. Prieiga internete: <https://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/terminija/terminu-zodynu-rengimo-bendrieji-reikalavimai>.
- TŽT 2004: *Terminų žodynų vertinimo taisyklės* [Rules for Assessing Terminology Glossaries/Dictionaries]. Prieiga internete: <https://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/terminija/terminu-zodynu-vertinimo-taisykles>.
- Umbrasas Alvydas 2008: Atnaujinti *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai* [Updated *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai*]. – *Terminologija* 15, 216–225. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/602/693>.
- Umbrasas Alvydas 2010: *Lietuvių teisės terminija 1918–1940 metais: pagrindinių kodeksų terminai* [Lithuanian Legal Terminology in 1918–1940: Terms of the Main Codes], Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Umbrasas Alvydas 2013: Lietuvos Respublikos terminų bankas: 10 metų po įstatymo priėmimo [Term Bank of the Republic of Lithuania: 10 Years After Passing the Law]. – *Terminologija* 20, 96–122. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/475/564>.
- Umbrasas Alvydas 2022: Teisės aktų terminų ir jų apibrėžčių reikalavimų klausimu [On the Requirements for the Terms of Legal Acts and Their Definitions]. – *Terminologija* 29, 120–138. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/2180/2310>.
- Umbrasas Alvydas 2023: Lietuvos Respublikos terminų bankas: 20 metų po įstatymo priėmimo [Term Bank of the Republic of Lithuania: 20 Years After Passing the Law]. – *Terminologija* 30, 142–167. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/2271/2371>.
- Zaikauskas Egidijus 2014: Terminų vertimo būdai Europos Sąjungos teisės aktų vertimuose į lietuvių kalbą [Procedures for Translating Terms in Translations of Legal Acts of the European Union into the Lithuanian Language]. – *Terminologija* 21, 71–89. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/534/624>.
- Zavistanavičienė Daiva 2019: Statistical Analysis of Structural Types of Terms of Construction. – *Inžinerinės ir edukacinės technologijos* 1, 146–150.
- Zemlevičiūtė Palmira 2003: Antano Vileišio (1856–1919) medicinos mokslo darbai ir jų terminija [Antanas Vileišis' (1856–1919) Works of Medical Science and Their Terminology]. – *Terminologija* 10, 84–106. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/667/758>.

- Zemlevičiūtė Palmira 2004: Naminio gydytojo medicinos terminai [Terms of Medicine in *Naminis Gydytojas*]. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 330–362.
- Zemlevičiūtė Palmira 2005: Gydomo priemonių pavadinimai daktaro Antano Vileišio medicinos knygelėse [The Names of Treatment Means in Medical Books of the Doctor Antanas Vileišis]. – *Terminologija* 12, 67–80. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/638/729>.
- Zemlevičiūtė Palmira 2016: *XVII–XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos žodynų terminologinė medicinos leksika* [Terminological Medical Lexicon of 17th–18th Century Dictionaries of Lithuania Minor]: monografija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Zemlevičiūtė Palmira 2020: Medicinos asmenų pavadinimai 1920 metų nepriklausomos Lietuvos pirmajame *Medicinos* žurnale [Names for Actors in the Medical Field in the 1920 Issues of *Medicina*, the First Medical Magazine in Independent Lithuania]. – *Lituanistica* 66(4). Prieiga internete: <https://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica/article/view/4364/3438>.